

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΑΡΧΑΙΑ & ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»
(ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ)

«ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ, Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της

Κωνσταντοπούλου Θ. Βασιλικής

Πτυχιούχου Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου (2017)

A.M. 1013201904008

Επιβλέπων Καθηγητής:

Γιώργος Ανδρειωμένος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Συνεπιβλέπουσες Καθηγήτριες:

Κουτριάνου Ελένη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Μαρίνα Γρηγοροπούλου, Επίκουρος Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Καλαμάτα, Ιούνιος 2021

Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος	3
Εισαγωγή	5
Κεφάλαιο 1: Βιογραφία Τάκη Δόξα	6
Κεφάλαιο 2: Αυτοπροσωπογραφία Τάκη Δόξα.....	10
Κεφάλαιο 3: Εργογραφία Τάκη Δόξα.....	21
Κεφάλαιο 3.1: Βιβλία Τάκη Δόξα με χρονολογική σειρά	60
Κεφάλαιο 4: Βιβλιοθήκη	62
Επίλογος.....	67
Βιβλιογραφία	68

Πρόλογος

Ολοκληρώνοντας την φοίτησή μου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Αρχαία και Νέα Ελληνική Φιλολογία» με ειδίκευση στη «Νέα Ελληνική Γλώσσα και Φιλολογία», του Τμήματος Φιλολογίας, του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, στο Γ΄ εξάμηνο κλήθηκα να εκπονήσω τη Μεταπτυχιακή Διπλωματική μου Εργασία.

Λόγω της Ηλειακής μου καταγωγής προτίμησα να επιλέξω για την εργασία μου ένα θέμα που να έχει τις ρίζες του στην ιστορία του τόπου μου και συγκεκριμένα στη νεότερη λογοτεχνική παραγωγή του νομού Ηλείας. Για το λόγο αυτό, έκανα μια πρώτη βιβλιογραφική έρευνα των επιφανέστερων Ηλείων δημιουργών, οι οποίοι με τα Γράμματα και την Τέχνη τους δόξασαν τον τόπο τους και όλη την Ελλάδα, ενώ κάποιοι από αυτούς αναγνωρίστηκαν παγκόσμια, αφού το έργο τους μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες του κόσμου. Πρόκειται για μια πλειάδα λογοτεχνών όπως ο Ανδρέας Καρκαβίτσας, ο Διονύσης Κόκκινος, ο Τάκης Σινόπουλος, ο Γιώργος Παυλόπουλος, ο Παύλος Μάτεσης, ο Θεόδωρος Ξύδης κ.ά. Ωστόσο, το βλέμμα μου στάθηκε στον Τάκη Δόξα (1913-1976) για τον οποίο γνώριζα ελάχιστα και ανακαλύπτοντας ότι αποτέλεσε μια σπουδαία προσωπικότητα για την πνευματική Ηλεία, αποφάσισα να μελετήσω τη ζωή και το έργο του.

Έχοντας ήδη αποφασίσει το θέμα της διπλωματικής μου εργασίας προχώρησα προς τη διαδικασία έρευνας και συλλογής υλικού. Από την αρχή αντιμετώπισα αρκετές δυσκολίες που είχαν να κάνουν με την εύρεση βιβλιογραφίας σχετικά με τον Τάκη Δόξα. Ο δανεισμός έργων του Τάκη Δόξα δεν επιτρεπόταν από τη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη του Πύργου, παρά μόνο η μελέτη τους στο αναγνωστήριο της βιβλιοθήκης και η παροχή ενός μικρού ποσοστού φωτοαντιγράφων από τις σελίδες κάθε βιβλίου. Στην πορεία, ένα γεγονός που με προβλημάτισε ήταν η αναστολή λειτουργίας της Βιβλιοθήκης για το κοινό λόγω των μέτρων για τον περιορισμό της διασποράς του κορωνοϊού – όπως και η απαγόρευση επίσκεψης στα Γενικά Αρχεία του Κράτους του τμήματος Ηλείας, λόγω της πανδημίας, στα οποία έχει παραχωρηθεί το ιδιωτικό αρχείο του Τάκη Δόξα. Έχοντας ως δεδομένα τα παραπάνω, συνέχισα την αναζήτηση και απευθύνθηκα στο Δημαρχείο του Πύργου απ' όπου δανείστηκα αντίτυπα από αρκετά βιβλία του Τάκη Δόξα. Ταυτόχρονα όμως επικοινωνήσα με τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Γιώργο Ανδρειωμένο και του εξέφρασα τις δυσκολίες που αντιμετώπιζα ως προς τη συλλογή υλικού. Ο ίδιος ανταποκρίθηκε άμεσα και αφού απευθύνθηκε στην

Διευθύντρια της Βιβλιοθήκης του Πύργου μερίμνησε προκειμένου να μου παραχωρηθούν φωτοαντίγραφα των πηγών που χρειαζόμουν. Παράλληλα, έκανα αίτηση στα Γ.Α.Κ. Ηλείας, προκειμένου να μου αποσταλεί χρήσιμο αρχειακό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή. Ωστόσο, παρ' όλη την προσπάθειά μου να βρω όσο το δυνατόν περισσότερο υλικό, για την εκπόνηση της εργασίας μου, δεν τα κατάφερα στον βαθμό που ήθελα. Η έλλειψη πηγών, άμεσων αλλά και έμμεσων, λόγω των συνθηκών της εποχής και των περιορισμένων αντιτύπων του έργου του συγγραφέα, στην αρχή με προβληματίσε. Έπειτα όμως, αποφάσισα ότι θα προσπαθήσω να κάνω ό,τι μπορώ με αυτά που είχα καταφέρει να συγκεντρώσω.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να εκφράσω τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου πρώτιστα στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Γιώργο Ανδρειωμένο, που με προέτρεψε να ασχοληθώ με αυτό το θέμα και με βοήθησε στο μέγιστο βαθμό προκειμένου να συλλέξω την απαραίτητη βιβλιογραφία για την εκπόνηση της εργασίας μου. Επίσης, ευχαριστώ τις συνεπιβλέπουσες καθηγήτριες κα Ελένη Κουτριάνου και κα Μαρίνα Γρηγοροπούλου για την συνεργασία τους. Ωστόσο, δε θα μπορούσα να μην εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου: στους υπαλλήλους του Δήμου Πύργου, στο προσωπικό της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Πύργου όπως και στο προσωπικό των Γενικών Αρχείων του Κράτους του νομού Ηλείας, οι οποίοι κατέβαλαν κάθε προσπάθεια να με εξυπηρετήσουν στις ιδιαίτερες αυτές συνθήκες της πανδημίας. Τέλος, οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στα αγαπημένα μου πρόσωπα που με στήριξαν με κάθε τρόπο όλο αυτό το διάστημα.

Εισαγωγή

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας καθίσταται η διερεύνηση και η καταγραφή του βίου και του έργου του Ηλείου λογοτέχνη Τάκη Δόξα. Το χρονικό πλαίσιο στο οποίο εκτείνεται η ζωή και η δράση του συγγραφέα κυμαίνεται από το 1913 έως το 1976. Σε αυτή την περίοδο ο συγγραφέας ζει ορισμένες από τις δυσκολότερες εποχές της ιστορίας της νεότερης Ελλάδας: τους Βαλκανικούς Πολέμους, τον Μεσοπόλεμο, τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, τον Εμφύλιο Πόλεμο, τη Στρατιωτική Δικτατορία του 1967, μέχρι και τα πρώτα χρόνια της Μεταπολίτευσης.

Η δόμηση της εργασίας διαρθρώνεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η βιογραφία του Τάκη Δόξα. Συντάσσεται βασισμένη σε τεκμηριωμένες και διασταυρωμένες πληροφορίες που προέρχονται από αξιόπιστες βιβλιογραφικές και διαδικτυακές πηγές.

Ακολούθως, στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθεται η «Αυτοπροσωπογραφία» του Τάκη Δόξα, η οποία δημοσιεύτηκε μετά από πολλά χρόνια στο περιοδικό *Ηλειακή Επιθεώρηση*. Το κείμενο αυτό αποτελεί αυτόγραφο αρχειακό υλικό του συγγραφέα και καλύπτει την περίοδο από τη γέννησή του μέχρι και την ολοκλήρωση των σπουδών του.

Στο τρίτο κεφάλαιο συγκεντρώνεται και καταγράφεται η εργογραφία του Τάκη Δόξα με χρονολογική σειρά. Τα έργα αναλύονται με βάση τις άμεσες πηγές που εντοπίστηκαν, αλλά και με γνώμονα τη δευτερογενή βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να συμπληρωθεί, όσο το δυνατόν περισσότερο, το κενό των άμεσων πηγών που δεν βρέθηκαν κατά την έρευνα. Στην εργογραφία συμπεριλαμβάνονται και κάποιες κριτικές επιφανών ανθρώπων των γραμμάτων.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο περιγράφεται η δράση του Τάκη Δόξα ως Διευθνή της Ηλειακής Βιβλιοθήκης Πύργου (τωρινή ονομασία, Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πύργου) και προβάλλεται η συμβολή του στην πνευματική κίνηση της Ηλείας.

Κεφάλαιο 1: Βιογραφία Τάκη Δόξα

Ο Τάκης Δόξας (1913-1976) γεννήθηκε στον Πύργο Ηλείας στις 29 Ιουλίου 1913. Το πραγματικό του όνομα ήταν Παναγιώτης Λαμπρινόπουλος. Ο πατέρας του, Γιώργος Λαμπρινόπουλος ήταν επτανησιακής καταγωγής και εργαζόταν ως αρτοποιός και η μητέρα του, Καλλιόπη Κωστοπούλου, ήταν μοδίστρα. Ήταν μέλος μιας πολύτεκνης και φτωχικής οικογένειας, που αποτελούνταν από επτά άτομα. Ο ίδιος ήταν το πρώτο παιδί της οικογένειας και είχε άλλα τέσσερα αδέρφια: τον Λυκούργο, την Κική, τη Βάσω και τη Ρίνα. Ενώ ήταν έφηβος έμεινε ορφανός από πατέρα και η οικογένειά του για βιοποριστικούς λόγους αναγκάστηκε να εγκατοικήσει με την οικογένεια της γιαγιάς του. Τα εγκύκλια μαθήματά του τα διδάχθηκε στον τόπο του. Στη συνέχεια σπούδασε στη Σχολή Συνεταιριστών στην Αθήνα. Μετά την αποφοίτησή του επέστρεψε στη γενέτειρά του και διορίστηκε στο Πρωτοδικείο του Πύργου ως Γραμματέας. Από τη θέση αυτή αποσπάστηκε το 1954 στη Δημόσια Βιβλιοθήκη του Πύργου, της οποίας διατέλεσε Διευθυντής μέχρι τον θάνατό του. Το 1943 παντρεύτηκε τη σύντροφο της ζωής του, Ειρήνη Καπογιάννη, με την οποία απέκτησε δύο γιούς, τον Αντρέα και τον Γιώργο Δόξα.

Στα Γράμματα πρωτοεμφανίστηκε ενώ ήταν μαθητής Γυμνασίου με το πεζογράφημα «Δύο αντίθετες εικόνες» στο περιοδικό *Εβδομάς*. Το 1932, σε ηλικία μόλις 19 ετών, τύπωσε στον Πύργο το πρώτο του βιβλίο, μια συλλογή με διηγήματα με τίτλο *Ίδιες πάντα ιστορίες*. Έκτοτε αφοσιώθηκε στην τέχνη και ασχολήθηκε σχεδόν με όλα τα είδη του λόγου. Έγραψε διηγήματα, ποιήματα, δοκίμια, κριτικές, μελέτες, θεατρικά έργα, μυθιστορήματα και ανθολογίες. Πλήθος κειμένων του δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες και περιοδικά του τόπου του, άλλων επαρχιακών πόλεων, της πρωτεύουσας και της Κύπρου. Το 1932 ίδρυσε μαζί με άλλους νέους του Πύργου και διηύθυνε το εβδομαδιαίο περιοδικό *Βήμα των νέων*. Επίσης, διατέλεσε διευθυντής των τοπικών περιοδικών *Οδυσσέας* και *Βωμός*, ενώ διατήρησε για μεγάλο χρονικό διάστημα συνεργασία με την εφημερίδα *Αυγή*, όπου κράτησε τη στήλη της λογοτεχνικής κριτικής. Το 1938 ίδρυσε έναν φιλολογικό όμιλο, τον *Σύλλογο Γραμμάτων και Τεχνών*, ο οποίος οργάνωσε κυρίως διαλέξεις στο θέατρο Απόλλων του Πύργου. Παράλληλα με το συγγραφικό του έργο, ανέπτυξε ποικιλόμορφη πνευματική δραστηριότητα με διαλέξεις, φιλολογικές και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις στον τόπο του, στην Αθήνα, σε πολλές επαρχίες της χώρας ακόμα και στην Αμερική.

Διακρίθηκε κυρίως ως διηγηματογράφος και δοκιμιογράφος. Στο πεζογραφικό του έργο φωτογραφίζονται με συγκινητική ελικρίνεια και αφηγηματική αμεσότητα ο αγώνας για την επιβίωση, η καθημερινότητα, ο έρωτας, η ψυχοσύνθεση και τα βάσανα της αγροτικής και μικροαστικής κοινωνίας της επαρχίας. Όλα αυτά συνυφαίνουν αριστοτεχνικά τον καμβά της μεσοπολεμικής, κατοχικής και μεταπολεμικής πραγματικότητας¹.

Το συγγραφικό του έργο απαρτίζεται από: α') Συλλογές διηγημάτων: *Οι ίδιες πάντα ιστορίες* (1932), *Η απολογία του καμπούρη* (1936), *Η σονάτα των ίσκιων* (1949), *Η πικρή εποχή* (1950), *Ταξίδια χωρίς ήλιο* (1953), *Ροδοσταμιά* (1957), *Μικροζωές* (1965), *Λούνα Παρκ* (1973). β') Μυθιστορήματα: *Οι Ναυαγοί* (1955), *Στη χώρα του Αυγεία* (1973). γ') Ποιητικές συλλογές: *Λευκοί Δρόμοι* (1932), *Φως της Ολυμπίας* (1960), *Επαρχία σ' αγαπώ* (1978). δ') Δοκίμια και μελέτες: *Μαρία Πολυδούρη* (1937), *Η Εσωτερική Τέχνη* (1940), *Γιώργος Σεφέρης, ο ποιητής του Νόμπελ* (1964), *Το χρονικό του Πύργου* (1965), *Βαλαωρίτης, ο ποιητής κι ελευθερωτής* (1967), *Επιστροφή στην Ελλάδα* (1967), *Σύγχρονοι ναυαγοί* (1969), *Λόρδος Βύρων, ο ήρωας κι ο ποιητής* (1971), *Η Πάτρα στον αγώνα του 21* (1972), *Το αίμα της πατρίδας* (1972), *Ανάμεσα στην ομογένεια της Αμερικής* (1972), *Άνθρωποι και ανθρωπιά* (1976). ε') Ανθολογίες: *Ηλειακή Γραμματολογία* (1963), *Δοκίμια* (1981). στ') Θεατρικά έργα: *Ο άντρας της* (1944) και *Κατοχή* (1948).

Παγκόσμια αναγνώριση του χάρισε το *Φως της Ολυμπίας*, ποίημα το οποίο συμπυκνώνει όλο το πνεύμα και τις υψηλές αξίες του Ολυμπισμού και απαγγέλλεται από το 1964 στην τελετή Αφής της Ολυμπιακής Φλόγας, στο Στάδιο της Αρχαίας Ολυμπίας. Με αυτό το ποίημα χαρακτηρίστηκε από πολλούς ως «Ποιητής του Φωτός».

Το 1957 με το διήγημα «Ο Γιάκουμος», που ανήκει στην ανέκδοτη συλλογή διηγημάτων του, απέσπασε το πρώτο βραβείο της Πελοποννησιακής Πεζογραφίας από την Ακαδημία Αθηνών. Κριτική Επιτροπή ήταν οι ακαδημαϊκοί κ.κ. Δ. Α. Κόκκινος, Γ. Αθανασιάδης-Νόβας και Ηλίας Βενέζης. Το 1959 το «Φως της Ολυμπίας» τιμήθηκε με το Αργυρό Μετάλλιο στο Μέγα Παγκόσμιο Βραβείο Ποίησης «Η πόλις των Αθηνών». Τιμήθηκε με το Χρυσό Σταυρό του Βασιλικού Τάγματος του Γεωργίου Α΄.

¹ *Φως της Ολυμπίας: Ιστορία-Πολιτισμός-Πνεύμα-Ποίηση, Light of Olympia: History-Culture-Spirit-Poetry, Peace & Glory*, 2008, σ. 22.

Του έχουν απονεμηθεί τα μετάλλια: της Ιεράς Πόλεως του Μεσολογγίου, των Φίλων του Προσκοπισμού, των Κωνσταντινείων, του Ιπποτικού Τάγματος Αγίου Διονυσίου Νέας Υόρκης, του Ινστιτούτου των Πλουτοπαραγωγικών Πηγών της Ελλάδας, της Ιταλικής Ακαδημίας Πόντζεν, της Πνευματικής Αξίας Α΄ Τάξης. Τιμήθηκε επίσης με το χρυσό εύσημο της Ελληνοαμερικανικής Φιλίας. Ο Δήμος της γενέθλιας γης του, τιμώντας τα πνευματικά του 25χρονα, σε εορταστικές εκδηλώσεις που οργάνωσε το 1957, του απένειμε το «Δίπλωμα τιμής» της πόλης. Ο Δήμος Χίου του απένειμε το αργυρό μετάλλιο. Για την πολύμορφη πνευματική του προσφορά ήταν Επίτιμος Δημότης σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας. Η γενέτειρα του, ο Δήμος Πύργου, τον τίμησε με χάλκινη προτομή στην πλατεία Δικαστηρίων, τα αποκαλυπτήρια της οποίας έγιναν στις 30 Απριλίου 1988.

Ήταν μέλος της Εθνικής Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών, της Εταιρείας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων, της Ένωσης Ελληνικών Σπουδών, της Ένωσης Κριτικών Τέχνης Ελλάδος, της Ελληνικής Μορφωτικής Εταιρείας και της Ακαδημίας Πόντζεν που εδρεύει στη Νάπολη της Ιταλίας. Έργα του (διηγήματα και ποιήματα) έχουν συμπεριληφθεί σε ελληνικές και ξένες ανθολογίες: συγκεκριμένα, στη *Γερμανική Ανθολογία Ελληνικού διηγήματος* (1958) της Ισιδώρας Καμαρινέα- Ρόξενταλ, στην *Αμερικάνικη Ανθολογία Σύγχρονης Ελληνικής Λογοτεχνίας* της Μαίρης Τζιάνος, στις *Ανθολογίες*: Ηρ. Αποστολίδη (Ποιητική και *Το διήγημα*, τόμος α΄, β΄ και γ΄), Ν. Καραμπέλα (*Μοραϊτική Πεζογραφία και Μοραϊτική Ποιητική Ανθολογία*), Άλκη Τροπαιάτη και Δημ. Γιάκου (*Τα αγαπημένα μου διηγήματα*, τόμος ε΄), Μιχ. Περάνθη (*Νέα ανθολογία*, τόμος γ΄), Α. Νενεδάκη (*Ανθολογία Ελληνικού Διηγήματος 1900-1963*), Π. Αντωνόπουλου (*Σχολικά τραγούδια και Προσευχές*), Π. Ν. Παναγιωτούνη - Π. Ναθαναήλ (*Σύγχρονη Ποιητική Ανθολογία, Ανθολογία έπους 1940-41 και Ανθολογία της μητέρας*), Μ. Αυγέρη κ.ά. (*Η Ελληνική Ποίηση ανθολογημένη*), Γ. Βαλέτα (*Ανθολογία νέου ελληνικού διηγήματος*), «Άγκυρας», κλπ. Διάφορα γραπτά του έχουν μεταφραστεί στα γερμανικά, γαλλικά, ιταλικά, αγγλικά, τουρκικά και σουηδικά.

Ο Τάκης Δόξας ήταν απλός, προσηνής, κοινωνικός, καταδεχτικός, ανοιχτόκαρδος και πολύ αγαπητός απ' όλους τους συμπατριώτες του. Άνθρωπος ιδιαίτερα ευαίσθητος, ενθάρρυνε μ' όλη τη δύναμή του όσους νέους αποφάσιζαν να ασχοληθούν με την Τέχνη. Δεινός χειριστής του λόγου, συνεπής δημοτικιστής με τεράστιο εύρος λογοτεχνικών γνώσεων και πνευματικών ενδιαφερόντων γοήτευε το ακροατήριο στις πάμπολλες λογοτεχνικές διαλέξεις που έδωσε.

Μετά τον θάνατό του συνέχισε την προσφορά του στη Βιβλιοθήκη της πόλης του, αφού με τη διαθήκη του κληροδότησε την προσωπική του βιβλιοθήκη, αποτελούμενη από 6.466 τόμους βιβλίων, στη Δημόσια Βιβλιοθήκη του Πύργου.

Πέθανε ξαφνικά το Σάββατο 30 Οκτωβρίου 1976, σε ηλικία 63 ετών στον Πύργο, στον τόπο που γεννήθηκε και έζησε.

Κεφάλαιο 2: Αυτοπροσωπογραφία Τάκη Δόξα

Αξίζει να αναφερθεί σε ξεχωριστό κεφάλαιο, ύστερα από την παράθεση της βιογραφίας, και η «Αυτοπροσωπογραφία» του Τάκη Δόξα, η οποία δημοσιεύτηκε από το 1994 σε συνέχειες, σε τεύχη του περιοδικού *Ηλειακή Επιθεώρηση*. Σύμφωνα με τον Αθανάσιο Φωτόπουλο, εκδότη του περιοδικού, η «Αυτοπροσωπογραφία» του Τάκη Δόξα σώθηκε ως αυτόγραφο κείμενο από το αρχείο του συγγραφέα και εκτείνεται σε 57 σελίδες. Ο αυτοβιογραφούμενος αρχίζει την αφήγησή του από τη γέννηση του το 1913 και φτάνει ως τα τελευταία προπολεμικά χρόνια. Το κείμενο φαίνεται ότι γράφτηκε στα χρόνια της Κατοχής, δυστυχώς όμως έμεινε ημιτελές αφού ο συγγραφέας άφησε ανολοκλήρωτη την τελευταία περίοδο λίγο μετά τη μέση της σελίδας 57².

Όπως σημειώνει ο Αθανάσιος Φωτόπουλος, «ο Τάκης Δόξας με γλαφυρό τρόπο ξεδιπλώνει τις αναμνήσεις του και αποκαλύπτει την προσωπική του πορεία μέσα στην Ηλειακή κοινωνία, τα νεανικά του πνευματικά φτερουγίσματα, την πνευματική ζωή του Πύργου και άλλες ενδιαφέρουσες ειδήσεις για πρόσωπα και πράγματα της Ηλειακής πρωτεύουσας. Το αποκαλυπτικό αυτό ντοκουμέντο δε δείχνει μόνο την εξελικτική πορεία και τη δημιουργική αναζήτηση ενός νεαρού διανοούμενου, αλλά και την προσπάθεια μιας γενιάς που πάσχιζε να εκφραστεί μέσα από τη λογοτεχνία και να ταράξει τα λιμνασμένα νερά της πνευματικής ζωής μιας επαρχιακής πόλης»³.

Ο συγγραφέας αρχίζει την αφήγησή του αναφερόμενος στον τόπο και στη χρονολογία της γέννησής του: «*Γεννήθηκα στον Πύργο της Ηλείας το 1913*». Στη συνέχεια μας ενημερώνει για την τοποθεσία που βρίσκονταν το σπίτι του, κοντά στο Επαρχείο (στη σημερινή πλατεία του Πύργου), για την άσχημη κατάσταση της μονοκατοικίας και ότι νοικιάζονταν από την οικογένειά του. «*Το σπίτι μας τότες ήταν κάτω απ' το Επαρχείο, ένα παλιό ισόγειο με λίγα ανήλιαστα δωμάτια και μια άκαρπη αυλή – σπίτι νοικιάρικο που τόχαν σαρακοφάει τα χρόνια κι' οι βροχές*».

Όταν γεννήθηκε ο Δόξας ζούσε ο παππούς του από την πλευρά της μητέρας του, ο οποίος δούλευε ως τσαγκάρης και χρησιμοποιούσε ως χώρο εργασίας του ένα

² Αθανάσιος Φωτόπουλος, «Τάκη Δόξα, Αυτοπροσωπογραφία», *Ηλειακή επιθεώρηση*, τχ. 3, 2008, σ. 119.

³ Στο ίδιο.

δωμάτιο του σπιτιού. Η γιαγιά του δούλευε και αυτή μαζί του: «δούλευε φόντια, παντόφλες και βακετένια στη μηχανή, χρόνια τώρα από κορίτσι».

Έπειτα, γράφει για τους γονείς του: ο πατέρας του ήταν ο Γιώργος Λαμπρινόπουλος που δούλευε ως «αρτεργάτης» και παντρεύτηκε νέος, σε ηλικία 18 ετών την μητέρα του η οποία ήταν μόλις 16 ετών και εργάζονταν ως μοδίστρα. «Πάρθηκαν από αγάπη» παρά την αντίρρηση της γιαγιάς του, μητέρας του πάτερα του (γιαγιά Τασού):

«—Πώς θα τη ζήσεις;

Ο πατέρας της απάντησε με στίχους. Ήταν συνηθισμένος πούφτιανε σε στίχους τα ραβασάκια του, τύπος βαθιά ερωτικός, γλεντζές, παιδί της Ζάκυνθος. Είχε στέρεη απόφαση.

—Λαχανάκια θα πουλήσω
την Καλλιόπη για να ζήσω...»⁴.

Συνεχίζοντας μας δίνει πληροφορίες για την καταγωγή της οικογένειάς του. «Λαμπρινοπουλαίοι και Κωστοπουλαίοι» κατάγονταν από τη Ζάκυνθο. Προσθέτει πως το επώνυμο του πατέρα του στην αρχή ήταν «Λαμπρινός» και όταν η οικογένεια «μεταφυτεύτηκε» στον Πύργο μετονομάστηκε σε «Λαμπρινόπουλος», σύμφωνα με το χαρακτηριστικό «πούλος» των επωνύμων της Πελοποννήσου. Αντίστοιχα το ζακυνθινό επώνυμο της μητέρας του ήταν Κωστής όπου και μετατράπηκε Κωστόπουλος στην Ηλεία.

Δεν είχε πολλές αναμνήσεις από τα πρώτα χρόνια της ζωής του παρά «Σκόρπιες εικόνες του περασμένου βίου χωρίς σειρά και σύνδεση...». Ο πατέρας του έφυγε για τον «Βουλγαρικό» πόλεμο ενώ ο ίδιος δεν ήταν ούτε ενός έτους. Τον θυμάται μόνο όταν γύρισε κάποτε με άδεια και έσφιξε στην αγκαλιά του όλη την οικογένεια.

Κατά τη διάρκεια των σχολικών του χρόνων στο Δημοτικό μας λέει πως ήταν πάντα άριστος μαθητής και ότι: «μόνο στη διαγωγή δεν σημείωνα και τόση προκοπή». Είχε επίσης μεγάλη αγάπη για την απαγγελία ποιημάτων και διαλόγων στις σχολικές

⁴ Στο ίδιο, σ. 120.

εορταστικές εκδηλώσεις και εξετάσεις: «*Τα ετοιμάζα από μέρες με στόμφο, με καμάρι και με ύφος ρητορικό*»⁵.

Η πρώτη του επαφή με τη φιλολογία ήταν την εποχή της «καραγκιοζομανίας» όπως αναφέρει χαρακτηριστικά. Το θέατρο σκιών ήταν η πρώτη του εξωσχολική δραστηριότητα. Διάβαζε με δίψα τα εβδομαδιαία φυλλάδια της εποχής που είχαν ως ήρωα τον Καραγκιόζη. Στην πορεία όμως η αγάπη του για τον Καραγκιόζη εξελίχθηκε και εκτός από απλή ανάγνωση μετατράπηκε σε δημιουργία. Έφτιαχνε μόνος του φιγούρες και διοργάνωνε αυτοσχέδιες παραστάσεις με θεατές τα παιδιά της γειτονιάς. Το κοινό πλήρωνε μια δεκάρα και παρακολουθούσε το έργο για ακόμα μια ώρα, γιατί όπως λέει «*ήταν πολλά τα έξοδα του θιάσου, κεριά για το φωτισμό, ξύλα για τις φιγούρες, καινούργιο ρεπερτόριο και συχνά και ένα μπάλωμα στο μισοσέντονο που καιγόταν έστω και αν δεν είχαμε τη θυσία του Διάκου...*»⁶.

Στο Γυμνάσιο «Ελληνικό» ήρθε σε επαφή με μυθιστορήματα, όπως τα «*ληστρικά μυθιστορήματα*» της εποχής που κυκλοφορούσαν κάθε βδομάδα σε τετρασέλιδες συνέχειες, καθώς και αστυνομικά ελληνικά και μεταφρασμένα όπως το «*Σέρλοκ Χολμς*». Θεωρεί πως όλες αυτές οι φανταστικές περιπέτειες, η συγκίνηση και η ανησυχία που του προκαλούσαν είχαν παίξει οριστικά το ρόλο τους για τη διαμόρφωση της φαντασίας του:

*«Να πω τώρα πως μ' ανάθρεψαν τη φαντασία; Μπορεί. Μπορεί να την κέντρισαν από τότες, να μου την ταξίδεψαν – μπορεί να της δώσανε τα φτερά που αργότερα θ' άπλωνε για μακρινές πολιτείες. Από κείνους τους ληστές πάντως, απ' τα πρωτοπαλλήκαρα, τους προδότες, τα βουνά και τα λαγκάδια, απ' τις συμμορίες και τ' αστυνομικά κόλπα, δεν μένει βαθιά μου παρά μόνο τούτο: πως σε κάθε πτυχή και σε κάθε σελίδα, έπαιρνα μυστικά τη σκηνή που χιζόταν το επεισόδιο και την έσταινα σε κάποιους γνώριμους τόπους ή κι' αλλού πούφτανα με τη φαντασία μου. Κι' έτσι την ένιωθα περσότερο»*⁷.

Έφηβος πλέον ο Τάκης Δόξας αρχίζει να παρατηρεί τους ανθρώπους της πόλης του Πύργου δίνοντας ιδιαίτερο ενδιαφέρον «*στους παρακμασμένους της κοινωνίας, απόκληροι μιας ζωής που δεν τη δοκίμασαν*». Εμπνέεται από τον τρόπο ζωής τους, τον

⁵ Στο ίδιο, σ. 121.

⁶ Στο ίδιο, σ. 122.

⁷ Στο ίδιο, σ. 123.

διαφορετικό τρόπο σκέψης τους και «*απ' τη λόξα που τους τυραγνούσε*»⁸. Πολλές φορές μιλάει μαζί τους, μαθαίνει για την πολυτάραχη ζωή τους και τους συμεριζεται. Αυτές τις ιδιαίτερες φυσιογνωμίες τις βλέπουμε συχνά σε διηγήματα του όπως στη συλλογή *Πικρή Εποχή*.

Με την εισαγωγή του στο Γυμνάσιο αφήνει πίσω του «*τα ελαφρά παιδικά διαβάσματα*» και αρχίζει να ανακαλύπτει μαζί με τα αρχαία ελληνικά και την ιστορία, συγγραφείς όπως ο Καρκαβίτσας, ο Παπαδιαμάντης, ο Ξενόπουλος και ο Νίκβας. Επιπλέον, διαβάζει εφημερίδες και περιοδικά όπως η *Εβδομάδα* του Γιοφύλλη, ενώ «*ο Σολωμός, ο Παλαμάς και ο Λασκαράτος ήρθαν κατόπι*». Όλα τα παραπάνω συντέλεσαν στη βαθμιαία κατανόηση και εξέλιξη του προσανατολισμού του στην Τέχνη. Από τότε επίσης ανακαλύπτει τη δημοτική γλώσσα και τη δύναμη που είχε πάνω του. «*Πριν απ' όλα η δημοτική γλώσσα. Από τότες άρχισα να την ξεδιαλέγω, να την ζητάζω, να την κρίνω και να την συγκεντρώνω για να την χρησιμοποιώ. Απ' τον Σολωμό και τον Βαλαωρίτη (Αστραπόγιαννος) άκουσα βαθιά μου το πρώτο χορευτικό κοντοσύλλαβο στίχο*»⁹. Χρησιμοποιούσε τη δημοτική στις εκθέσεις των Νέων Ελληνικών και πάσχιζε να ελευθερωθεί από τη σκληρή καθαρεύουσα που διδάσκονταν τότε στα σχολεία. Οι καθηγητές βέβαια αποδοκίμαζαν «*αυτό το νεώτερο στοιχείο στην έκφραση και πολλές φορές αναγκάστηκα να απολογηθώ μπροστά στο αρχαιόπληκτο δικαστήριό τους*». Μόνο ένας νεόφερτος φιλόλογος τον προέτρεψε και τον επαίνεσε για τις εκθέσεις του στη δημοτική – ο θάνατος του οποίου, μέσα στην Κατοχή, λόγω βιοτικής στέρησης, τον επηρέασε βαθύτατα και του έφερε μνήμες από τα σχολικά του χρόνια. Συνεχίζοντας το Γυμνάσιο συμμετέχει σε εβδομαδιαίες διαλέξεις που οργανώνονταν και γίνονταν εκτός του σχολικού προγράμματος. Σε μια τέτοια διάλεξη, φορτισμένος από το κλίμα της εποχής και τον μεταπολεμικό εκφυλισμό που είχε φτάσει πλέον και στην επαρχία, διαμαρτυρήθηκε για κάθε τι ανήθικο που συνέβαινε εκείνη την εποχή: «*Τον έβλεπα μέσα απ' της ειδήσεις των εφημερίδων, τον διαισθανόμουν γύρω μου, τον άγγιζα. Εποχή φόνων, αυτοκτονιών, συζυγικών δραμάτων. Αυτό ήταν το θέμα μου. Όλη η μολυσμένη κείνη ατμόσφαιρα, οι αιτίες, οι μορφές, οι κίνδυνοι, οι συνέπειες. Και τούτα γύρω απ' το σημαντικότερο κοινωνικό παράγοντα! Το "σημερινό νέο"*»¹⁰. Φτάνοντας στην τελευταία Γυμνασιακή τάξη έχει συνειδητοποιήσει πως αρχίζει το ταξίδι του στα

⁸ Αθανάσιος Φωτόπουλος, «Γάκη Δόξα, Αυτοπροσωπογραφία», *Ηλειακή επιθεώρηση*, τχ. 4, σ. 151.

⁹ Αθανάσιος Φωτόπουλος, «Γάκη Δόξα, Αυτοπροσωπογραφία», *Ηλειακή επιθεώρηση*, τχ. 5, σ. 196.

¹⁰ Στο ίδιο.

Γράμματα. «*Η ηλικία, ο Όμηρος και τα νεοελληνικά του σχολείου, τα Λατινικά ποιήματα, η Extase του Ουγκώ, τα «Μάτια» του Πруντώμ κι η δημοτική που ωρίμαζε...*»¹¹ τον οδήγησαν σταθερά και σχεδόν μοιραία προς αυτή την κατεύθυνση. Την ίδια περίοδο μας πληροφορεί πως ξεκίνησε στον Πύργο μια πνευματική αναγέννηση. Εκτός από τον ήδη υπάρχοντα τοπικό τύπο («*όπως η εφημερίδα Πατρίς από το 1902*») άρχισε να εμφανίζεται ολοένα και περισσότερο σε περιοδικά και εφημερίδες η φιλολογική κίνηση της περιοχής. Δημοσιεύονταν χρονογραφήματα, ποιήματα, λαογραφικά σημειώματα, τραγούδια, μεταφράσεις διηγημάτων ξένης λογοτεχνίας, κριτικές κ.ά. Ο ίδιος στις σχολικές καλοκαιρινές διακοπές του 1928 ήρθε σε επαφή με τις τοπικές εφημερίδες *Κήρυκας* και *Ηλεία*. Σε αυτές διάβαζε ποιήματα, χρονογραφήματα και κριτικά σημειώματα Ηλείων λογοτεχνών όπως οι Θεόδωρος Ξύδης, Χάρης Τσάγκας (Τσαγκαράκης). «*Αυτή τη μαζεμένη λογοτεχνική παραγωγή την είδαμε στα μαθητικά θρανία και τη σχολιάζαμε με καθαρά τυπικά από έλλειψη ειδικής γνώσης γύρω απ' την Τέχνη*»¹².

Επόμενο σημαντικό κεφάλαιο στην αυτοβιογραφία του Τάκη Δόξα είναι η ιστορία της οικογένειάς του. Από τα εφηβικά του χρόνια η οικογένειά του βρισκόταν σε μια κατάσταση αυξανόμενης ένδειας. Ο πατέρας του: «*άλλοτε διατηρούσε δικό του φούρνο ή και συνεταιρικό*» και εργαζόταν σκληρά νύχτα μέρα προκειμένου να αναθρέψει τα παιδιά του. «*Πολλά βράδια ο πατέρας ερχόταν στο σπίτι μ' αδειανά τα χέρια και μ' ένα κατσουφιασμένο πρόσωπο*»¹³. Το μεροκάματο που έπαιρνε ήταν πενιχρό με αποτέλεσμα η οικογένεια να ζει στα όρια της ανέχειας: «*Το μεροδούλι του ίσα πούφτανε να τρώμε το μεσημέρι, να πληρώνουμε το νοίκι, να καίμε λίγο φως το βράδι και να παίρνει ο πατέρας ένα πακέτο τσιγάρα την ημέρα...*»¹⁴. Όλες αυτές οι στέρσεις οδήγησαν στο να χωριστεί η επταμελής οικογένεια στα δύο. Στο σπίτι με τους γονείς έμειναν τρία από τα πέντε παιδιά, ενώ τα άλλα δυο πήγαν στο σπίτι της γιαγιάς. «*Στο σπίτι μέναμε εγώ, η τρίτη αδερφή μου Βάσω κι' η τελευταία, η Κική. Οι ενδιάμεσοι, ο Λυκούργος κι' η Ρίνα, τρώγανε και κοιμόντανε στη γιαγιά μαζί με το θείο μας το Μήτσο, το Νίκο και τη Χρυσή. Τα δύο αυτά παιδιά ερχόντουσαν τότε - τότε στο σπίτι, την Κυριακή όμως δεν απόλειπαν. Τότες νοιώθαμε μια μεγάλη ανακούφιση και*

¹¹ Στο ίδιο, σ. 197.

¹² Στο ίδιο, σ. 198.

¹³ Στο ίδιο.

¹⁴ Στο ίδιο, σ. 199.

ξαναπιστεύαμε πως είμαστε πέντε αδέρφια»¹⁵. Μια από τις τρεις αδερφές του, η Βάσω, ήταν άρρωστη: ενώ ήταν μωρό παρέλυσε στα πόδια και έμεινε κατάκοιτη στο σπίτι. Γι' αυτήν έγραψε το ποίημα «Η μπαλλάντα του άρρωστου κοριτσιού» (1938). Εκείνη την εποχή ο πατέρας του αρρώστησε βαριά από χολέρα «*Το 1929 έπεσε στο κρεβάτι...*». Αυτή η επιδημική αρρώστια μάστιζε εκείνα τα χρόνια και όπως φαίνεται ο πατέρας του μολύνθηκε στον φούρνο που δούλευε εξαιτίας των ποντικιών. Οι γιατροί το επιβεβαίωσαν και απαγόρευσαν κάθε επαφή του κόσμου με το σπίτι των Λαμπρινόπουλων. Ακόμα και η αστυνομία κόλλησε ένα απαγορευτικό χαρτί στην εξώπορτα του σπιτιού. «*Σαν ένα εφιαλτικό όνειρο ξαναζώ κάθε τόσο τις τραγικές μας μέρες. Ο πατέρας κατάκοιτος, η εγκατάλειψη των συγγενών στην αρχή και το λίγο κομπόδεμα της μητέρας... που διαρκώς σωνόταν...*»¹⁶. Ύστερα από αυτό, όλα τα παιδιά της οικογένειας αναγκάστηκαν να φύγουν και να μείνουν στο σπίτι της γιαγιάς. Τον Νοέμβρη του 1929 ο πατέρας του Τάκη Δόξα πεθαίνει σε ηλικία 36 ετών.

Ο θάνατος του πατέρα συντάραξε τον συγγραφέα και του προσέδωσε μια πάγια μελαγχολική διάθεση. Η ματαιοδοξία του πότισε την φιλοσοφία του για τη ζωή, παραμέρισε τα χαρμόσινα γεγονότα και τις απολαύσεις της και επικεντρωνόταν στα δραματικά συμβάντα, στην παρακμή και στην οδύνη. Αυτό το καταστροφικό πνεύμα του, το θεμελίωσε όπως λέει η φιλοσοφία του Σοπενχάουερ, την οποία υιοθέτησε και πρέσβευε διότι ανταποκρινόταν αρμονικά στις ενδόμυχες σκέψεις και στην ψυχολογία που είχε εκείνη την εποχή. «*Ίσως η απαισιοδοξία να μη με κυριάρχησε με τη φιλοσοφικότερη κι' επιστημονικότερη άποψή της μα οπωσδήποτε μούδωσε την πρώτη θέση αντίκρυ στη ζωή...*»¹⁷.

Ο Δόξας στην τελευταία τάξη του Γυμνασίου επηρεασμένος από τις πεσιμιστικές του σκέψεις γράφει ένα μικρό μυθιστορηματικό δοκίμιο με τίτλο «Κατάντημα» αφιερωμένο όπως λέει «στην σκιά του λατρεμένου μου πατέρα». Αναρωτιέται ωστόσο, μέχρι και τη στιγμή που γραφεί στο χαρτί την Αυτοπροσωπογραφία του, για την πραγματική του πρόθεση και για τη δημιουργική αιτία αυτού του έργου. «*Ίσως νάθελα να πω για το κατάντημα της δικής μου οικογένειας κάτω απ' τη σκληρή κυριαρχία της μοίρας, ίσως και για το κατάντημα μιας άλλης οικογένειας που τη θεωρούσαμε υπαίτια της κακοδαιμονίας μας. Μπορεί λοιπόν το*

¹⁵ Στο ίδιο.

¹⁶ Στο ίδιο.

¹⁷ Στο ίδιο, σ. 200.

«Κατάντημα» νάταν μια έκφραση συμπόνιας και βαθύτερα μια οδυνηρή απολογία καθαρά δική μας, μπορεί όμως και μια έμμεση εκδήλωση πάθους κι' εκδίκησης για κάποιους άλλους. Πάντως ήταν η ιστορία μιας οικογένειας που ξεκληρίζεται σιγά - σιγά χωρίς να υπάρχει καμιά αφορμή και χωρίς να τη βαραίνει κανένα σφάλμα»¹⁸.

Το 1930 ο Τάκης Δόξας δημοσιεύει το «Κατάντημα» σε δεκαεννιά συνέχειες στην *Ηλειακή Ηχώ*, η οποία ήταν δεκαπενθήμερη ειδησεογραφική, κοινωνική και φιλολογική εφημερίδα με διευθυντή τον φίλο του Γ. Λιαρομμάτη. Παρ' όλ' αυτά η δημοσίευση αυτή δεν ήταν η πρώτη για τον συγγραφέα. Σε ηλικία 16 ετών, το 1929, δημοσιεύει για πρώτη φορά στην *Εβδομάδα* ένα ολόστιλο πεζογράφημα με τίτλο «Δυο αντίθετες εικόνες». Το έργο του αυτό ήταν μια αισθηματική ιστορία που τελείωνε όμως με δραματικό και οδυνηρό τέλος, καθώς αντικατόπτριζε το απαισιόδοξο πνεύμα του συγγραφέα μετά τον χαμό του πατέρα του. «*Ήταν επίσης κι' η πρώτη μου λογοτεχνική επαφή με το ρομαντικό στοιχείο κάτω απ' την επίδραση του μισόφωτου ενός σκεπτικισμού που πρόδιδε την πίκρα της ζωής απ' τον πρόσφατο θάνατο του πατέρα κι' απ' την κάποια προκατάληψη μου για την κοσμική ματαιότητα*»¹⁹. Όπως λέει ο αυτοβιογραφούμενος, ήταν ολοκληρωτικά επηρεασμένος από τον αλύγιστο σκεπτικισμό του Καβάφη. Το μέλλον φάνταζε τρομακτικό μπροστά του και τον τυραννούσε, το παρελθόν του φαινόταν ανύπαρκτο και το παρόν το θεωρούσε απόλυτα παροδικό και ασήμαντο.

Συνεχίζοντας, ο συγγραφέας παραθέτει τις σκέψεις του για το κίνητρο «*πούφερε το πεντάμορφο μίλημα της Τέχνης μέσα μου*». Αναρωτιέται αν ήταν ο πατέρας του ή ένας μεγάλος μαθητικός του έρωτας οι δυο μεγάλοι σταθμοί που του έδωσαν την ισχυρότερη ώθηση για να γράψει. Ίσως ήταν ένα κράμα από τα δυο αυτά διαφορετικά συναισθηματικά εφόδια που μαζί αλληλοσυμπληρωθήκαν μέσα του σαν τα πιο μεγάλα γεγονότα της ζωής του. «*Πάντως η Τέχνη μου παρουσιάστηκε σ' έναν αλησμόνητο δραματισμό κι' ύστερ' από μια συγκλονιστική πάλη με τις βιολογικές θέσεις τις δικές μου και τις οικογένειάς μου σα μοναδική προσφυγή και σαν απολύτρωση*»²⁰.

Στο σπίτι του όπως λέει δεν υπήρχαν ιδιαίτερες οικογενειακές καταβολές για τα γράμματα και την τέχνη. Παρ' όλ' αυτά, ο ίδιος καταφεύγει στην τέχνη διωγμένος

¹⁸ Στο ίδιο.

¹⁹ Στο ίδιο, σ. 201.

²⁰ Αθανάσιος Φωτόπουλος, «Τάκη Δόξα, Αυτοπροσωπογραφία», *Ηλειακή επιθεώρηση*, τχ. 6, σ. 244.

από τις καθημερινές αντιξοότητες και βρίσκει μέσω του γραψίματος μια διέξοδο: Μια διαφυγή από αυτά που τον τυραννούσαν, από το ανικανοποίητο της ψυχής του και από τις απαιτήσεις που γεννούνταν, διαβάζοντας βιβλία με απόψεις για άλυτα προβλήματα της ψυχής και του νου, για μια εσωτερική πληρότητα που θα του έφερνε γαλήνη. Δεν αισθανόταν την τέχνη ως διασκέδαση, αλλά μια διαδικασία αγώνα που μετά από αυτόν ερχόταν η ικανοποίηση συνοδευόμενη από μια δραματική απόχρωση.

Ύστερα αναφέρεται στο ψευδώνυμό του, το οποίο διάλεξε τυχαία για να αποφύγει το μακροσκελέστατο πραγματικό του επώνυμο Λαμπρινόπουλος. Αργότερα όμως δυσαρεστήθηκε για αυτήν την επιλογή του, διότι πληροφορήθηκε από τον ποιητή Κώστα Βελμούρα πως η συνωνυμία με τον Άγγελο Δόξα τον ζημίωνε.

Έπειτα μας επαναφέρει στις δημοσιεύσεις που έκανε στον εγχώριο τύπο με πρώτη αυτή της *Εβδομάδας* και ακολουθούν ο *Κήρυκας* με το πεζογράφημα «Χαρά και λύπη» και η *Ηλεία* με το στιχούργημα «Η Χαραυγή». Εξαπλώνεται και σε άλλες επαρχιακές εφημερίδες, κάνει γνωριμίες και στέλνει παντού τα πρώτα του λογοτεχνικά μηνύματα. «*Τα επαρχιακά καθημερινά και βδομαδιάτικα φύλλα με δέχτηκαν με προθυμία: «Ηλειακή» (Πάτρας), «Επικούριος Απόλλων» (Ανδρίτσαινας), «Τριγωνίς» (Αγρίνιο), «Νιγρίτα» (Νιγρίτας), «Ρόδο» (Ζάκυνθος), «Εληά» (Κεφαλλονιάς). Επίσης και τ' αθηναϊκά: «Ηλειακή Ηχώ», «Ραδάμανθους», «Τικ-Τακ», «Εφημερίς Ιθακησίων», «Ζουρνάλ», «Θαύμα», «Εσπερινή», «Αθηναϊκή» – και πολλά άλλα ακόμα όπου δοκίμασα και το πεζό τραγούδι και το διήγημα σε φόρμες διάφορες και τεχνοτροπίες της παράδοσης και μοντέρνες»²¹. Το 1931 γράφει και δημοσιεύει το μυθιστόρημα «Κώστας Βεργής» στην *Ηλεία* με την οποία συνεργαζόταν κιόλας.*

Νιώθει στη συνέχεια ότι έχει την ανάγκη να απολογηθεί για την τέχνη του. Σημειώνει πως παρ' όλα τα διαβάσματά του (*Σολωμός, Καρυωτάκης, Καβάφης, Ουγκώ, Μπωντλαίρ, Βαλερύ*) δεν αντέγραψε, δεν ζήτησε και δεν μιμήθηκε κανέναν άλλον καλλιτέχνη. «*Ίσως το έργο μου να μη μείνει μα θάναι δικό μου*». Επίσης αναφέρει πως δεν είχε μόνιμη προτίμηση στο είδος του λόγου. Πρωτάρχισε με μικρά πεζογραφήματα, συνέχισε με διηγήματα και έφτασε στο πιο συνθετότερο έργο του που ήταν το μυθιστόρημα.

²¹ Στο ίδιο, σ. 245.

Ο Δόξας έχει πλέον αποφοιτήσει από το Γυμνάσιο και η οικογένειά του συνεχίζει να συγκατοικεί με την οικογένεια της γιαγιάς. Η μητέρα του προκειμένου να βοηθήσει στον βιοπορισμό των μελών της οικογένειας άρχισε να «ξενοδουλεύει» σαν μοδίστρα. Ο ίδιος, αν και έφηβος, αισθανόταν ότι έπρεπε να παραμείνει δίπλα στη μητέρα και στα αδέρφια του, μετά τον θάνατο του πατέρα του, και αποφασίζει να ριχτεί στον βιοτικό αγώνα με κάθε θυσία για να συνεισφέρει και αυτός στο σπίτι. Αφήνει πίσω το μεγαλύτερο όνειρό του που ήταν να σπουδάσει Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο και να γίνει καθηγητής. *«Καμμία προσδοκία για το Πανεπιστήμιο!»*²². Το να γίνει δάσκαλος ήταν το παιδικό του όνειρο και σε αυτό σύνδραμε η ιδιαίτερη κλίση του στα ελληνικά και γενικά σε όλα τα φιλολογικά μαθήματα. *«Πέρασα την «Κύρου Ανάβαση», τους «Ολωνθιακούς» του Δημοσθένη, τον Πλατωνικό «Κρίτωνα», την «Οδύσσεια» και την «Ιλιάδα», τον «Οιδίποδα Τύραννο» – το θάμα τούτο των ψυχικών συγκρούσεων, των ωραίων ρητορικών σχημάτων, της αποκορυφωμένης τραγικής ειρωνείας. Τα πέρασα όλα εύκολα, χαρούμενα, σα να τα γνώριζα από καιρό, σα να τα διαισθανόμουν και τάχα λες κατακτήσει μέσα μου. Αν δεν φαινόμουν παράξενος, θάλεγα τούτο: τάξερα από πριν. Υστερα οι συνθέσεις, το συνταχτικό, η γραμματική, τ' ανώμαλα ρήματα και η οπτική μου καλλιέργεια στην ορθογραφία»*²³. Όλα αυτά τα στοιχεία θεμελίωσαν περισσότερο τον έρωτά του για τη Λογοτεχνία ώστε να οραματίζεται τον εαυτό του σαν καθηγητή Φιλολογίας. Υποχώρησε όμως μπροστά στη μεγάλη ανάγκη που είχε η οικογένειά του – αν και προσπάθησε να εναντιωθεί και να αποκαλύψει σε όλους τους δισταγμούς του και τη νοσταλγία του για τη Φιλολογία. Κατέπνιξε το όνειρό του και προσγειώθηκε στην πραγματικότητα: *«Δεν ήθελα να πικράνω τη μητέρα, δεν ήθελα ν' αφήσω ξυλάρμενα μέσ' στο πέλαγο τα μικρότερα παιδιά που μ' ακολουθούσαν. Η προσταγή της ζωής ήταν οριστική»*²⁴.

Αφού εκπαιδεύτηκε λίγο στα λογιστικά αποφάσισε να πάει στην Αθήνα και να Σπουδάσει στη Σχολή Συνεταιριστών: από εκεί θα «έβγαινε υπάλληλος της αγροτράπεζας». Ο θεϊός του τον έβαλε οικότροφο σε ένα φίλο του κουρέα και από εκεί άρχισε σιγά σιγά να ανοίγει ο ορίζοντάς του, που ως παιδί της επαρχίας μέχρι τότε ήταν πιο στενός. Ομολογεί όμως πως δεν έκανε μεγάλες γνωριμίες με τον πνευματικό κόσμο της πρωτεύουσας, διότι θεωρούσε τον εαυτό του άξιο μόνο να περάσει γύρω γύρω από

²² Στο ίδιο, σ. 246.

²³ Στο ίδιο.

²⁴ Στο ίδιο, σ. 247.

τη λογοτεχνική αθηναϊκή κίνηση, να δει, να μάθει και να σπουδάσει πιο πολύ, μα όχι να έρθει σε επαφή με πολλά πρόσωπα και πράγματα. Ο Δόξας, φοιτητής πλέον στη Σχολή Συνεταιριστών, δεν είχε ενθουσιαστεί με τη σχολή, τις γνωριμίες και γενικά το περιβάλλον του. *«Κάθε μέρα διαπίστωνα με περισσότερη πεποίθηση και μεγαλύτερο παράπονο την αντίθεση των συνεταιριστικών μαθημάτων προς το ψυχικό μου κλίμα. Ωστόσο δεν εκτελούσα παρά ένα σκοπό υπαγορευμένο απ' την υλιστική επιταγή της ζωής και υπέφερα κάθε τι που συνδεόταν με αυτήν»*²⁵. Στην Αθήνα πέρασε έξι μονότονους μήνες χωρίς όμως να σταματήσει τη μελέτη της λογοτεχνίας και τη συγγραφή πρωτότυπης πεζογραφίας την οποία έστειλε σε διάφορα περιοδικά και εφημερίδες της επαρχίας. *«Τα μεσημέρια έγγραφα κλεισμένος στο κουρείο, σούρπα διάβαζα βιβλία, περιοδικά και εφημερίδες. Διάβαζα με προτίμηση φιλολογικά μα κι' ο,τιδήποτε θα μπορούσε να προσθέσει ένα χρήσιμο και σίγουρο λιθαράκι στο χτίριο της Γνώσης»*²⁶. Περνούσε επίσης πολλές ώρες αλληλογραφώντας με πνευματικούς φίλους από την επαρχία – σε αντίθεση με τις ελάχιστες λογοτεχνικές γνωριμίες που είχε αναπτύξει στην πρωτεύουσα, γιατί είχε συνειδητοποιήσει τη μετριότητα που πέρναγε φιλολογικά εκείνη την εποχή. Σε αυτό είχε παίξει σημαντικό ρόλο ο σκοπός του ταξιδιού του στην Αθήνα, που τον έκανε να μελαγχολήσει ακόμα πιο βαθιά από τη στιγμή που αποφασίστηκε να γίνει.

Το χρονικό διάστημα που βρισκόταν στην Αθήνα φιλοξενήθηκε από κάποιες εφημερίδες όπως την απογευματινή εφημερίδα *Αθηναϊκά* όπου τύπωσε το πρώτο του διήγημα «Ο Σακάτης» ή την *Εσπερινή* όπου δημοσίευσε μια σειρά από πεζοτράγουδα με αισθηματικό περιεχόμενο καθώς και κάποιες φιλοσοφικές αναζητήσεις του. Πολύ σημαντικός όμως ήταν για τον Δόξα στις φιλολογικές του σχέσεις και στην πνευματική του ζωή ο Διευθυντής της *Ηλειακής Ηχώς* Γ. Λιαρομμάτης. Συνεργαζόταν με την *Ηλειακή Ηχώ* ήδη από τον Πύργο, καθώς *«ήταν η πρώτη εφημερίδα που κοίταξε με πόνο και αγάπη τη λογοτεχνική κίνηση του τόπου μας»* και συνέβαλε στην πνευματική ζωή της επαρχίας. Ο Δόξας επίσης αναφέρεται σε μια ομάδα Ηλείων στην Αθήνα που μαζευόταν γύρω από την *Ηχώ* σχεδόν κάθε απόγευμα και προσπαθούσαν να αποτελέσουν μια ευοίωνη αρχή για την Ηλειακή λογοτεχνία.

²⁵ Στο ίδιο, σ. 248.

²⁶ Στο ίδιο.

«Η “Ηλειακή Ηχώ” δημοσίεψε σε λίγες μέρες τη φωτογραφία μου, αργότερα μούδωσε δική μου στήλη, πήρε και τις πρώτες συνέχειες του “Καταντήματος”»²⁷.

Σε αυτό το σημείο δυστυχώς σταματάει η καταγραφή της αυτοβιογραφίας του Τάκη Δόξα, καθώς δεν εντοπίστηκαν κατά την έρευνά μας τα επόμενα δύο τεύχη της *Ηλειακής Επιθεώρησης* που θα ολοκλήρωναν την «Αυτοπροσωπογραφία» μέχρι την σελίδα 57 που την είχε αφήσει ο αυτοβιογραφούμενος. Ωστόσο, έστω κι έτσι, θεωρούμε ότι δόθηκε μια εναργής εικόνα της ζωής του ίσαμε τα πρώτα χρόνια της νεότητάς του, γλαφυρά διατυπωμένη από τον ίδιο.

²⁷ Στο ίδιο, σ. 250.

Κεφάλαιο 3: Εργογραφία Τάκη Δόξα

Ο «ερημίτης του Πύργου» όπως τον αποκαλούσαν οι συντοπίτες του, φίλοι και άνθρωποι του πνεύματος, πέρασε όλα τα χρόνια της ζωής του στην πόλη που γεννήθηκε και εκεί δημιούργησε όλο το συγγραφικό του έργο. Από το 1932 όπου τύπωσε τα πρώτα του διηγήματα μέχρι το τελευταίο του μυθιστόρημα το 1973, επί κοντά 45 χρόνια δεν έπαψε ποτέ να γράφει και να συμμετέχει ενεργά στην πνευματική ανάπτυξη του τόπου του. Το έργο του ήταν πολυποίκιλο· δεν επαναπαύτηκε ποτέ σε ένα μόνο λογοτεχνικό είδος αλλά καλλιέργησε σχεδόν όλα τα είδη του λόγου όπως πεζογραφία, ποίηση, θέατρο, κριτική, δοκίμιο και μελέτη. Ασχολήθηκε κυρίως με τη πεζογραφία, διηγηματική αλλά και διδακτική, έγραψε διηγήματα, μυθιστορήματα, νουβέλες, δοκίμια ιστορικού, κοινωνικού, πολιτικού περιεχομένου, ανθολογίες και μελέτες. Συγχρόνως συνεργαζόταν και δημοσίευε σε πολλές εφημερίδες και περιοδικά του Ηλειακού τύπου, άλλων επαρχιακών πόλεων, της πρωτεύουσας αλλά και της Κύπρου. Σημαντικό είναι να αναφέρουμε και το πλήθος διαλέξεων σε διάφορες πόλεις της χώρας και του εξωτερικού.

Ο Τάκης Δόξας έκανε την πρώτη του εμφάνιση στα Γράμματα ενώ ήταν ακόμη μαθητής του Γυμνασίου. Το 1929 σε ηλικία μόλις 16 ετών δημοσίευσε στο εβδομαδιαίο περιοδικό της πρωτεύουσας *Εβδομάς* το πεζογράφημα «Δύο αντίθετες εικόνες». Η ιστορία του έργου ήταν αισθηματική και το τέλος της δραματικό, καθώς το πνεύμα του συγγραφέα εκείνη την εποχή ήταν απαισιόδοξο λόγω της πρόσφατης απώλειας του πατέρα του²⁸.

Το 1932, σε ηλικία 19 ετών, τύπωσε το πρώτο του βιβλίο στον Πύργο, μια συλλογή με διηγήματα με τίτλο: *Ιδιες πάντα ιστορίες*. Ο νεαρός Δόξας έδειξε το ταλέντο του και τη φαντασία του. Έδωσε με ανάγλυφες εικόνες την καθημερινή ζωή της πόλης του Πύργου και των μαθητικών του χρόνων. Ο Ντόλης Νίκβας (φιλολογικό ψευδώνυμο του Απόστολου Βασιλειάδη, 1903-1937) έγραψε γι' αυτό το έργο στο περιοδικό *Εβδομάς*: «Το βιβλίο του Τάκη Δόξα δείχνει έναν πόθο προς νέους ορίζοντες της Τέχνης»²⁹.

²⁸ Αθανάσιος Φωτόπουλος, «Τάκη Δόξα, Αυτοπροσωπογραφία», *Ηλειακή επιθεώρηση*, τχ. 5, σ. 201.

²⁹ Αθανάσιος Φωτόπουλος, «Αφιέρωμα στον Τάκη Δόξα», *Ηλειακή επιθεώρηση*, τχ. 2, σ. 65.

Το 1936 εκδίδει στον Πύργο μια δεύτερη σειρά με διηγήματα με τίτλο *Η απολογία του καμπούρη*. Σε αυτά τα διηγήματα πάλι παρουσιάζει την παλιά εποχή του Πύργου και σκιαγραφεί τους ήρωές της. Σε όλες τις σελίδες του βιβλίου είναι διάχυτη η συγκίνηση, η ευαισθησία και η προσεγμένη έκφραση³⁰. Ο Γιάννης Σκαρίμπας είχε σημειώσει στη *Καστοριανή Ζωή*: «Ο Τάκης Δόξας είναι μια ελπίδα στην τέχνη μας» και η Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη έγραψε: «Τα διηγήματα του κ. Δόξα είναι γεμάτα ωριμότητα και ρεαλισμό»³¹. Επίσης, ο Αλέκος Κάζογλης, λογοτέχνης και φίλος του είχε σημειώσει: «Στο έργο του –ο Τάκης Δόξας– πετυχαίνει την εσωτερική μετουσίωση της ψυχικής περιπέτειας του περιβάλλοντος των ανθρώπων, που ζώντας μια επαναλαμβανόμενη σκηνή ζωής δεν έχουν να σκεφτούν ούτε να περιμένουν, μα υποκύπτουν στο “κισμέτ” τους. Αυτούς τους ανθρώπους που ζουν στον τόπο που κινείται ο συγγραφέας και συμπιέζονται και καταπνίγονται από την ίδια πάντα καθημερινότητα τους παίρνει και κάνοντάς τους ήρωες τους δίνει τη δύναμη να σπάσουν τα δεσμά της μόνωσής τους»³².

Ένα χρόνο αργότερα και ύστερα από την πρώτη εμπειρία με τα δυο παραπάνω πεζογραφήματα, σειρά στο έργο του έχει ένα άλλο είδος πεζού λόγου. Το 1937 εκδίδει στη Θεσσαλονίκη την πρώτη του μελέτη: *Μαρία Πολυδούρη*, όπου αναφέρεται στη ζωή και στο έργο της ποιήτριας, καθορίζοντας τη θέση της στην ιστορία των νεότερων γραμμάτων³³. «Με αγάπη, ευσυνειδησία και κριτικό πνεύμα κοιτάει τη ζωή και το έργο της Πολυδούρη μην αφήνοντας τόπο για νεώτερο ερευνητή» έγραψε ο Μιχάλης Περάνθης στο *Έθνος*, Αθηνών³⁴. Επιπλέον, σύμφωνα με τον Κουλούρη το κριτικό αυτό έργο του νέου ακόμα τότε πεζογράφου έμεινε σαν μια πετυχημένη και κατατοπιστική μελέτη πάνω στην παρουσία της φίλης του Καρυωτάκη, της ποιήτριας με την άφταστη λυρική φωνή και τη μεγάλη εσωτερική περιπέτεια³⁵.

Επόμενος σταθμός στο έργο του είναι η ποίηση. Το 1938 εισέρχεται στον χώρο της ποίησης με την πρώτη ποιητική συλλογή *Λευκοί Δρόμοι* που τυπώθηκε στον Πύργο. «Το 1938 θα ανοίξει διάπλατα η ποιητική λεωφόρος του πραγματοποιιού της χίμαιρας» είπε ο συγκαρινός του Δημήτρης Γιάκος. Πρόκειται για ποιήματα γραμμένα από το 1936 έως το 1938. Συνολικά το βιβλίο περιλαμβάνει τριάντα τέσσερα ποιήματα με

³⁰ Χρήστος Κουλούρης, «Τάκης Δόξας ο πεζογράφος του Πύργου», (μελέτη απ' τη σειρά: Οι ζωντανοί του καιρού μας), Αθήνα 1956, σ. 13.

³¹ Αθανάσιος Φωτόπουλος, «Αφιέρωμα στον Τάκη Δόξα», *Ηλειακή επιθεώρηση*, τχ. 2, σ. 65.

³² Στάθης Παρασκευόπουλος, «Αφιέρωμα στον Τάκη Δόξα», *Μοριάς*, τχ. 9, Αθήνα, 1989, σ. 8.

³³ Στο ίδιο.

³⁴ Αθανάσιος Φωτόπουλος, «Αφιέρωμα στον Τάκη Δόξα», *Ηλειακή επιθεώρηση*, τχ. 2, σ. 65.

³⁵ Χρήστος Κουλούρης, ό.π., σ. 14.

ποικιλία στις ομοιοκαταληξίες, άλλοτε πλεχτή και άλλοτε σταυρωτή, ενώ ως προς την έκταση έγραφε τετράστιχα και εξάστιχα. Ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος αναφέρει στη *Πρωία*, Αθηνών: «Ο αναγνώστης δε δυσκολεύεται να διακρίνει και την έμφυτη του ποιητού λεπτότητα και ευγένεια και ευαισθησία» και ο Φώτος Γιοφύλλης στο *Χρόνος*, Αθηνών σημείωσε πως: «τα ποιήματα αυτά έχουν αρκετή πρωτοτυπία και συγκίνηση»³⁶. Ο στίχος του είναι καλοδουλεμένος, λυρικός αλλά και στοχαστικός. Έχει εντυφώσει στον παραδοσιακό στίχο δίνει όμως και ανάλογο μερίδιο στον ελεύθερο. Εμπνέεται από τον περίγυρό του, τους ανθρώπους, τις καταστάσεις, τα γεγονότα που ζουν, αλλά και που συμβαίνουν στον ίδιο³⁷. Κάποια από τα θέματα του είναι η ανία της επαρχιακής ζωής, η πίκρα της μοναξιάς, η γυναίκα που υμνείται κυρίως ως μητέρα όπως και σύντροφος, η αγάπη και ο έρωτας.

Η επαρχιακή πλήξη γίνεται φανερή σε κάποια ποιήματα της συλλογής όπως το ακόλουθο απόσπασμα από το ποίημα «Επαρχιώτες»:

*Είναι στην επαρχία τούτη δω ανιαρός ο βίος,
που το ρυθμό του τίποτα δεν έρχεται ν' αλλάξει,
κι έχει στα χείλη μας από καιρό η αηδία φράζει
το σφύριγμα, που θα 'βγαινε για να μας ευθυμήσει.*

Και σε ένα άλλο ποίημά του («Βράδυ στην επαρχία») γράφει:

*Τίποτε το νέο δεν θα ιδείς σ' αυτήν την επαρχία
σαν το βράδυ απ' το σπίτι σου θα βγεις να σεργιανίσεις
στους δρόμους όζω, θέλοντας να πας να ξεσκοτίσεις
απ' της ημέρας την πολλή κι επίπονη εργασία.³⁸*

Στο ποίημα «Οι νέοι ποιηταί των επαρχιών», επίσης, φαίνεται το δυσάρεστο συναίσθημα της ανίας των νέων ποιητών:

Ξέβαφα παιδιά, που τα μαράζωσ' η μελαγχολία

³⁶ Αθανάσιος Φωτόπουλος, ό.π., σ. 65.

³⁷ Στάθης Παρασκευόπουλος, ό.π., σ. 9.

³⁸ Τάκης Δόξας, *Λευκοί Δρόμοι*, Πύργος Ηλείας, 1938, σσ. 71-72.

*των άνεργων ωρών μέσα στην άκαρπη τη γη
της επαρχίας, που αγιάτρευτη τους άνοιζαν πληγή
όσα στην τύχη διάβασαν ρωμαντικά βιβλία³⁹.*

Όπως και στο ποίημα «Μονοτονία»:

*Και πάλι τα ίδια σήμερα: Τίποτα δε θ' αλλάζει
από το χτες, που πέρασε στο δρόμο πληχτικό
-θα βαρεθεί κι' ο ουρανός τα νέφη να τινάζει
και στο στενό θα σηκωθεί, θυμός, τ' ανεμικό⁴⁰.*

Στο ποίημα «Περνά η αγάπη», από την άλλη, εξυμνεί την πραγματική αγάπη:

Περνά η Αγάπη μυστικά στο δειλινό που σβήνει...

Μεριάστε σεις διαβατικές

γυναίκες άστατες του χτες,

από το δρόμο της ζωής καμμιά σας να μη μείνει!

Τα χέρια σας μην απλωθούν το πέπλο της κι αγγίσουν

και το μετάξι του σχιστεί,

ούτε τα ρόδα, που κρατεί,

φουσήξουν οι βορρηάδες σας και γύρω τα σκορπίσουν⁴¹.

Στα ποιήματα που ακολουθούν, κεντρικό πρόσωπο είναι η μητέρα. Διακρίνονται για την ευαισθησία, τη συγκίνηση και την τραγικότητα: «Η άρρωστη μητέρα», «Καλωσόρισμα», «Η ορμή της φυγής», «Η τελευταία ζωή», «Επιτύμβιο» είναι κάποια απ' αυτά. Διαβάζοντάς τα καταλαβαίνουμε ότι είναι μια σειρά ποιημάτων που αναφέρονται στη μητέρα και πιο συγκεκριμένα στην άρρωστη μητέρα του ποιητή.

³⁹ Στο ίδιο, σ. 55.

⁴⁰ Στο ίδιο, σ. 61.

⁴¹ Στο ίδιο, σ. 19.

Μέσα από αυτά καταγράφεται το ιστορικό της από την περίοδο που ήταν άρρωστη, απ' όταν νοσηλευόταν στο νοσοκομείο, όταν επέστρεψε στο σπίτι της, τις δύσκολες στιγμές που αργοπέθαινε μέχρι και το τέλος της, όπου γράφει το επιτύμβιο που θα 'θελε να χαραχτεί στο μνήμα της.

Ιδού ένα απόσπασμα από το ποίημα «Η άρρωστη μητέρα»⁴²:

Ωρα πολλήν, εκστατικός σε βλέπω, πούχεις γείρει

το κουρασμένο σου κορμί,

που τόσοι τόδειραν καϋμοί

κι ανήμπορη κοιμάσαι...

[...]

Κοιμήσου· πόσο θάθελα στις άρρωστες στιγμές σου,

απ' όσο μούδωσες χυμό

κι' απ' της καρδιάς σου τον παλμό

ζανά να σου γυρίσω

[...]

Στο «Καλωσόρισμα» η μητέρα επιστρέφει από το νοσοκομείο:

(Όταν γύρισε από την Κλινική)

Άνοιξαν τα παράθυρα κι' η πόρτες του σπιτιού

με του χαιρετισμού σου την πνοή και σε δεχτήκαν

καλόγνωμη να μπεις,

και χάμου στο διάδρομο βελούδινα ταπέτα

στρώσαν τις προσδοκίες του το κάθε μας παιδί

⁴² Στο ίδιο, σσ. 39-40.

για να πατήσουν απαλά τα πόδια σου, μητέρα,

[...]

Ως κι' ο πατέρας, που καιρό κοιμότανε στης γης

-κι' αυτός εχάρηκε, σαν ήρθες-

έγινε αγέρι ανάλαφρο κι' εμπήκε μέσ' στο σπίτι,

πέρασε, ως πάντα τρυφερός, σε φίλησε γλυκά

στο μέτωπο κι' εχάθη!⁴³

Στο δε ποίημα: «Ορμή της φυγής», και πάλι η μάνα είναι παρούσα:

Ω πώς, μητέρα, πλάτυνεν απ' των ωρών τα χέρια

στην κάμαραν η κλίνη σου και λες, πως προσπαθεί

να δείχνει, πόσο σώνεσαι καθημερινά – κερί,

που όλο το φθείρει ο μαρασμός και δεν το συλλογιέται...⁴⁴

Κι αλλού πάλι, στο ποίημα «Επιτύμβιο», γράφει:

(Όπως πρέπει στον τάφο της να χαραχτεί)

Εδώ σκάψανε τον τάφο Της. Μ' αυτή εδώ δεν είνε

μόνο απ' το ενάρετο, το τελευταίο φορεμά Της

εν' άρωμα αναδίνεται -λευκέ, καλέ μου κρίνε!-

που άφησεν ευγνώμονα στη γη το πέρασμά Της.

Δεν Την εγνώρισε κανείς...Απόμακρα ως εστάθη

απ' των ανθρώπων η Λεπτή, το φθόνο, την κακία

τ' αχνάρια της δεν μόλεψαν η νύχτα και τα πάθη

⁴³ Στο ίδιο, σσ. 41-42.

⁴⁴ Στο ίδιο, σ. 43.

κι ήταν γυναίκα κι έμεινε για πάντα σαν Αγία...⁴⁵

Τη χρονιά του πολέμου του '40 ο Δόξας έδωσε το δοκίμιο *Η εσωτερική τέχνη*. Εκδόθηκε στο Κάιρο τον Ιανουάριο του 1940 στη σειρά των εκδόσεων του περιοδικού *Ερευνα*. Πρόκειται για μια σειρά από προσωπικούς στοχασμούς του σε σχέση με την Τέχνη. Γράφει ο ίδιος στην εισαγωγή του βιβλίου:

«Με τα λίγα τούτα σημειώματα, που συγκεντρώνω από πείρα και παρατήρηση, εδώ, δεν εξαντλείται φυσικά το θέμα της «Εσωτερικής Τέχνης», που για κάθε δημιουργό είναι και ζήτημα προσωπικού μυστικού, πλατειού ή περίπλοκου, ανάλογα: προσφέρω απλά μερικούς πρόχειρους στοχασμούς, που μου προκάλεσε το κύτταγμά της, ταπεινό κι' ευλαβικό από μέρους μου, συγκριτικά με τη ζωή και με την εποχή μου. Η Τέχνη είναι απέραντη κι' αιώνια. Όσοι κι' αν θελήσουν να τη συλλάβουν και να τη συγκρατήσουν στο καθολικό της νόημα, κάτι ακόμα (το μεγαλύτερο, ίσως μέρος της) θάχουν αφημένο να γλυστρήσει απ' τα χέρια τους. Εκείνοι, που τη νοιώθουν, όμως, δεν εγκαταλείπουν τον αγώνα και τη μεγαλειώδη καταδίωξή της στο άπειρο διάστημα· κι' η προσπάθειά τους η τέτοια είναι το μόνο φανέρωμα, πως την αγαπούν και την πιστεύουν»⁴⁶.

Κάποιοι από τους τίτλους των κεφαλαίων που παρουσιάζει είναι: η μυστική ζύμωση, η προσωπική επικαιρότητα, το στοιχείο του πόνου, η ηρωική αφομοίωση, η πανδημιουργία, η συγκίνηση, η συνέπεια στην ψυχή, η κριτική, η αισθητική, η τύποι της γλώσσας, η φυγή, το ηθογραφικό χρώμα, ο νόμος της αρμονίας, η τέχνη και η ζωή. Ο Κουλούρης κατατάσσει την *Εσωτερική τέχνη* ως το τελευταίο έργο της προπολεμικής παραγωγής του Τάκη Δόξα⁴⁷. Ο Νίκος Τσούρας σημειώνει ότι «Εδώ ο Τάκης Δόξας επιχειρεί με αξιοσημείωτη ευαισθησία διείσδυσης ανάλυση των βασικών και θεμελιωδών κανόνων της Τέχνης, ως καλλιτεχνικής δημιουργίας»⁴⁸. Τέλος, ο Παρασκευόπουλος λέει πως «Είναι μια εξομολόγηση και μια έκφραση του εσωτερικού του κόσμου, του ψυχισμού του»⁴⁹.

Άλλος ένας σημαντικός σταθμός στο έργο του ήταν η συγγραφή θεατρικών έργων. Λίγο πριν από το τέλος της Κατοχής, το 1944, ανέβασε το θεατρικό έργο *Ο άνδρας της* και ύστερα από κάποια χρόνια το 1948 ανέβασε το έργο *Κατοχή*. Με τα

⁴⁵ Στο ίδιο, σ. 51.

⁴⁶ Τάκης Δόξας, *Η εσωτερική τέχνη*, Κάιρο 1940.

⁴⁷ Χρήστος Κουλούρης, ό.π., σ. 14.

⁴⁸ Αθανάσιος Φωτόπουλος, «Αφιέρωμα στον Τάκη Δόξα», *Ηλειακή επιθεώρηση*, τχ. 2, σ. 71.

⁴⁹ Στάθης Παρασκευόπουλος, ό.π., σ. 9.

παραπάνω έργα ο Τάκης Δόξας παίρνοντας πλέον το ρόλο του θεατρικού συγγραφέα, επηρεασμένος από τη δυστυχία και τις άσχημες συνθήκες διαβίωσης του Ελληνικού λαού, εκφράζει όλα τα συναισθήματα και την κατάσταση που επικρατούσε στην κοινωνία τη σκληρή εποχή της Κατοχής.

Τα επόμενα εννέα χρόνια που η Ελλάδα ζούσε τραγικές ιστορικές στιγμές, από τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο του '40, έπειτα με την Κατοχή και μετά με τον Εμφύλιο, ο συγγραφέας δεν τύπωσε κάποιο βιβλίο, αφού ζούσε μαζί με τους συνανθρώπους του τις δυσκολίες του καιρού του. Επανήλθε το 1949, όταν έληξε ο εμφύλιος πόλεμος, με τη νουβέλα *Η σονάτα των ίσκιων*, η οποία αρχικά δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Νέος Άνθρωπος* και στη συνέχεια κυκλοφόρησε ανατυπωμένη σε βιβλίο. Ο Άγγελος Τερζάκης έγραψε για αυτό το έργο: «*Εκτιμώ την προσπάθεια του συγγραφέα να ανανεώσει το εκφραστικό μέσο, να δώσει στον πεζό λόγο δυνατότητες καθαρά εξωλογικές με λυρικό οίστρο και τις ποικίλες διαθλάσεις φραστικών τρόπων*», και ο Χρήστος Λεβάντας σε κριτική του στο περ. *Νέοι καιροί*, Πειραιώς: «*Κείμενο απ' τα αρτιότερα της λυρικής μας Πεζογραφίας, δοσμένο εξπρεσιονιστικά*»⁵⁰.

Ωστόσο, για αυτό το έργο δίστανται οι απόψεις ως προς την περιοδολόγηση. Κάποιοι κριτικοί πιστεύουν ότι είναι το έργο με το οποίο κλείνει η πρώτη περίοδος του Δόξα. Άλλοι πάλι θεωρούν, ότι είναι το έργο όπου ξεκινά τη δεύτερη περιόδο του, σαν πιο ώριμου πλέον λογοτέχνη. Ο Νίκος Τσούρας έγραψε στη *Φωνή των νέων*, Πύργου, ότι η προπολεμική περίοδος του Δόξα επισφραγίστηκε με αυτή τη νουβέλα. Θεωρεί δε πως αυτή η νουβέλα, γεμάτη πνοή και ζωντανό λυρισμό, είναι το έπακρο της πρώτης τέχνης του συγγραφέα και το καταστάλαγμα του ύφους του⁵¹. Ο Κουλούρης από την άλλη έχει μια διαφορετική άποψη ως προς τον χωρισμό των περιόδων στο έργο του Δόξα και κατατάσσει τη *Σονάτα των ίσκιων* ως το πρώτο βιβλίο της δεύτερης περιόδου, με το οποίο ο Τάκης Δόξας κάνει ένα νέο βήμα προς το καινούργιο, προσπαθώντας να απαγκιστρωθεί από τα πεπαλαιωμένα στοιχεία⁵².

Ενώ η Ελλάδα βρίσκεται στη μεταπολεμική της περίοδο ο συγγραφέας το 1950 δίνει στο φως της δημοσιότητας τα διηγήματα με τίτλο: *Πικρή Εποχή*. Η συλλογή αυτή αποτελείται από επτά διηγήματα που περιγράφουν όπως και ο ομώνυμος τίτλος τους

⁵⁰ Αθανάσιος Φωτόπουλος, ό.π., σσ. 65-66.

⁵¹ Νίκος Τσούρας, «Τάκης Δόξας εικοσιπέντε χρόνια πνευματικής ζωής», *Φωνή των νέων*, τχ. 1, Πύργος Ηλείας, Σεπτέμβρης 1957, σ. 1.

⁵² Χρήστος Κουλούρης, ό.π., σ. 16.

την «πικρή εποχή» της Γερμανικής Κατοχής. Μέσα από τις αντιξοότητες και τις κακουχίες των χαρακτήρων του ξεδιπλώνονται τα δύσκολα και δραματικά χρόνια της Ελλάδας. Ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από το διήγημα «Ύστερ' απ' τον ήλιο» που περιγράφει την εξαθλίωση στα χρόνια της σκλαβιάς είναι:

«Θα πήγαινε και για το ζουμί. Κάθε απόγιομα μοίραζαν στο Γ' δημοτικό σχολείο μια μερίδα φαΐ στους απόρους. Εκεί πέρα γινόταν μια μακριά ουρά από το στόμα του καζανιού ίσαμε το Θεό. Ήταν διακόσοι - τρακόσοι άνθρωποι που περίμεναν όρθιοι απ' το μεσημέρι και τέλειωναν την ώρα της κυκλοφορίας. Κάπου-κάπου έπεφτε κανένας απ' την ορθοστασία και την πείνα, και ίσα που πρόφταινε να πει μια βλαστήμια. Τις πρώτες μέρες οι άλλοι τον περιμάζευαν, τον έβαζαν καλλικούτσα στην καρδιά τους και τον ξεφόρτωναν στο Νεκροταφείο, με δάκρυα. Ύστερα συνήθισαν και βαριούνταν. Το φαΐ των πεθαμένων περίσσευε, και το μοίραζαν οι μάγεροι μεταξύ τους, για κόλυβα»⁵³.

Και ένα δεύτερο απόσπασμα από το διήγημα «Αχριοχείμωνο»:

«Το Γερμανικό καμιόνι περνούσε αργότερα. Το ίδιο πάντα, ένα πράμα μαύρο και σκληρό σαν τη Κατοχή. Λέγανε πως πήγαινε κάθε τέτοια ώρα στο στρατόπεδο, διάλεγε μια ομάδα κρατουμένους και τα χαράματα τους έπαιρνε και τους άδειαζε στο Πλατανόδασο. Εκεί τους περίμενε ένα μόνιμο απόσπασμα, τους άρπαζε και τους κρέμαγε ανάποδα απ' τα πλατάνια. Το καμιόνι στεκόταν λίγο, χάζευε το θέαμα των ανθρώπων που θα πέθαιναν τόσο άσχημα, κι' έπειτα βαριεστούσε και ξαναρχόταν στην πόλη απ' τον αγροτόδρομο. Φορές-φορές τούτη η ιστορία γιόμιζε το υπόγειο και μας έπνιγε, με το αίμα της»⁵⁴.

Ο Κώστας Ουράνης έγραψε σχετικά στον Τάκη Δόξα: «Με τα διηγήματα αυτά κατορθώνετε (χάρης στο ύφος με το οποίο είναι γραμμένα και που τα χαρακτηρίζει μια πρωτότυπη *Fantaisie* κι' ένα πικρό χιούμορ) να δώσετε την εφιαλτική ατμόσφαιρα της Κατοχής μετουσιωμένη». Επίσης, ο Πέτρος Χάρης δημοσίευσε στην *Ελευθερία*, Αθηνών τα ακόλουθα: «Ο κ. Τάκης Δόξας με το καινούργιο του βιβλίο, παίρνει θέση ανάμεσα στους καλύτερους νέους πεζογράφους μας»⁵⁵. Τέλος, ο Στάθης Παρασκευόπουλος σημειώνει στον *Μοριά*, Αθηνών: «Κείμενα αντιπολεμικά που θυμίζουν τη Ζωή εν τάφω του Μυριβήλη, το Νούμερο 31328 του Βενέζη, τα Ματωμένα

⁵³ Τάκης Δόξας, *Πικρή Εποχή*, Πύργος Ηλείας, 1950, σ. 26.

⁵⁴ Στο ίδιο, σ. 69.

⁵⁵ Αθανάσιος Φωτόπουλος, *ό.π.*, σ. 66.

χώματα της Σωτηρίου και που χωρίς κραυγές κάνουν τον άνθρωπο να μισήσει ό,τι χειρότερο στη ζωή - τον πόλεμο»⁵⁶.

Το 1953 ακολούθησαν τα διηγήματα *Ταξίδια χωρίς ήλιο* που τυπώθηκαν και αυτά στον Πύργο. Όπως η *Πικρή Εποχή* (1950) έτσι και τα *Ταξίδια χωρίς ήλιο* αποτελούνται από επτά διηγήματα με ποικιλία στην έκταση, που με τη σειρά τους εξιστορούν το δράμα των ανθρώπινων ψυχών. Οι ήρωες είναι βυθισμένοι στην τραγικότητα, παλεύουν με την τύχη τους χωρίς σταματημό και δεν λυτρώνονται παρά μόνο όταν έρθει ο θάνατος. Μέσα σε ένα κλίμα βαρύ, γεμάτο αγωνία, τα πρόσωπα των διηγημάτων υποφέρουν και αγωνίζονται αλλά η μοίρα τους είναι αναπόφευκτη.

Ακολουθεί ένα απόσπασμα από το διήγημα «Στα χέρια του θεού»:

«Για το παιδί της η Γαλανή ούτε πόναγε ούτε ρωτούσε. Μόνο που το τζάμι του βαγονιού είχε νοτίσει πια από το χνώτο της κι' απάνου του ζωγραφίζονταν δυο μικρά θαλασσινά μάτια μέσ' απ' τα δικά της. Κορίτσι ήταν το παιδί, μια μπουκιά προζύμι αγγελούδι, και το πρόσωπό του ξάνιγε μέσ' στην άχνα ρόδινο απ' τα πρώτα αίματα της κοιλιάς και ήσυχο στη χούφτα ενός ονειρίου. Απ' τα πόδια του ίσα που πέρσευαν τα νύχια. Γλιστρούσαν απ' το ξεβαμένο κουρέλι της νύχτας και κάπου κάπου αναδεύονταν απ' τη δροσούλα που τα χάιδευε. Στη μέση του πευκιά, πλάι στο δρόμο που τον έκοβε κατάκαρδα, ήταν δυο δέντρα χαμηλότερα απ' τ' άλλα. Τα πεύκα κοίταζαν το κορίτσι απιθωμένο στα χρώματα κι' όπως δεν μπορούσαν να βαστάξουν απ' τη συγκίνηση, έγερναν και το νανούριζαν, με τον απόηχο της ρεμματιάς. Γύρω, τόσα άλλα δέντρα είχαν κάνει τσιμουδιά. Και το κορίτσι αποκοιμιόταν αβύζαχτο σαρανταοχτώ ώρες. Οι γυναίκες δεν τόβλεπαν βέβαια, όζω στο σταθμό πούχαν σταθεί και φώναζαν πιο δυνατώτερα.

-Μωρή τιποτένια το σπλάγνο σου! Πού είναι το σπλάγνο σου;

Τότες η Γαλανή έκαμε να βγει στο παράθυρο, να τους δείξει που είχε μείνει το κορίτσι της και να ησυχάσουν. Οι χωροφύλακες όμως που ήταν άνθρωποι καθωσπρέπει, την άρπαζαν απότομα απ' τα λιπόσαρκα χέρια της και λίγο έλειψε να την ξεσκλίσουν. Ένας μάλιστα από δαύτους την κλώτσησε κιόλας, εκεί κοντά πούβγαινε ακόμα το αίμα απ' το παιδί»⁵⁷.

⁵⁶ Στάθης Παρασκευόπουλος, ό.π., σ. 11.

⁵⁷ Τάκης Δόξας, *Ταξίδια χωρίς ήλιο*, Πύργος Ηλείας, 1953, σσ. 48-49.

Ο Νικηφόρος Βρεττάκος έγραψε συναφώς στα *Ελληνικά Χρονικά*, Αθηνών: «Σε μια δύσκολη καμπή του ελληνικού λόγου, η συμβολή του κ. Δόξα είναι σημαντική». Ο δε André Mirambel στο Παρίσι σημείωσε: «Θαύμασα την έκφραση των ανθρώπινων αισθημάτων», ενώ ο Γιώργος Πράτσικας επισημαίνει: «Ένα άρτιο από κάθε άποψη έργο είναι τα Ταξίδια χωρίς ήλιο, απ' τα πιο ενδιαφέροντα της νεότερης πεζογραφίας μας»⁵⁸.

Ο Τάκης Δόξας, έχοντας κάνει μια περιδιάβαση στα γράμματα, ενώ είχε ασχοληθεί με το σύντομο αφήγημα, την πρόζα, τη νουβέλα, επιχειρεί μια συνθετότερη στο είδος αυτό διήγηση. Το 1955 εκδίδει το πρώτο του μυθιστόρημα στον Πύργο με τίτλο *Οι Ναυαγοί*. Οι ήρωές του είναι ναυαγοί που κινούνται σε μια ατμόσφαιρα καταθλιπτική και απεικονίζουν τις συνήθειες της μεταπολεμικής επαρχίας. Δείχνουν το δράμα μερικών απόκληρων στο κατακόρυφο της δοκιμασίας τους. Είναι πρόσωπα ναυαγών που δεν θέλουν να δεχτούν την κατάστασή τους, ζουν με την ελπίδα της συνέχειας, με την πεποίθηση ότι δεν χάθηκε τίποτα ακόμα και ότι αυτό που υπήρχε ζωντανό και χάθηκε θα ξαναβρεί πάλι τον εαυτό του. Θέλουν να ανασυνδέσουν τον ναυαγισμένο εαυτό τους, δηλαδή το παρελθόν τους, με αυτό που ελπίζουν ότι θα συνεχίσει, στο μέλλον⁵⁹.

Δημοσιεύτηκαν πολλές κριτικές για το μυθιστόρημα. Ο Νίκος Καζαντζάκης, όταν βρισκόταν στην Αντίμπ, έγραψε: «Δύσκολο ψυχολογικό θέμα, πολύ τραγικό. Καλογραμμένο, ζωντανός διάλογος, ζωντανή γλώσσα, το χάρηκα πολύ». Ο δε Μπάμπης Κλάρας δημοσίευσε στη *Βραδυνή*, Αθηνών, τα εξής: «Αποτελεί έργο ωριμότητας, βήμα ουσιαστικό στην πορεία για μια ανανεωμένη ελληνική πεζογραφία». Ακόμη, ο Δημήτρης Γιάκος έγραψε στη *Νέα Εποχή*, Αθηνών: «Οι Ναυαγοί αποτελούν μια δόξα στον τομέα των εκδοτικών μας κατακτήσεων κι' ένα κατόρθωμα του Νεοελληνικού Πεζού Λόγου»⁶⁰.

Στον αντίποδα στάθηκαν κάποιες αντιγνωμίες, όπως αυτή του Μ. Ραυτόπουλου ο οποίος, σε κριτική του στην *Επιθεώρηση Τέχνης*, κάνει μια γενική διαπίστωση πως ο Τάκης Δόξας παρόλο που είναι από τους ελάχιστους λογοτέχνες που ζουν και εργάζονται στην επαρχία, ωστόσο στα έργα του δεν υπάρχει καμία ανασύνθεση των πραγματικών στοιχείων που αποτελούν την καθημερινή επαρχιώτικη ζωή. Σημειώνει επίσης ότι ο συγγραφέας ενδιαφέρεται στην ουσία μόνο για την εσωτερική κίνηση των

⁵⁸ Αθανάσιος Φωτόπουλος, ό.π., σ. 66.

⁵⁹ Πέτρος Σπανδωνίδης, «Τάκη Δόξα, Οι Ναυαγοί, μυθιστόρημα», *Νέα πορεία*, τ. 1, τχ. 11-12, Ιανουάριος- Φεβρουάριος 1956, σσ. 476-479.

⁶⁰ Αθανάσιος Φωτόπουλος, ό.π., σ. 66.

προσώπων του, σε μια υποκειμενική και λυρική ψυχογραφία όπου η παρατήρηση είναι μονομερής και σε κάποια σημεία αντιρρεαλιστική, πράγμα που δεν αποτελεί επιτυχία⁶¹.

Στη συνέχεια και ύστερα από τη συνθετότερη δημιουργία του, το 1957 τύπωσε στον Πύργο άλλη μια συλλογή διηγημάτων με τίτλο *Ροδοσταμιά*. Σε αυτά τα διηγήματα ο συγγραφέας περιγράφει τον τόπο που ζει. Ψυχογραφεί τους ήρωές του και τους ανθρώπους της Ηλειακής γης καθώς και όλης της Ελληνικής περιφέρειας, εστιάζοντας στις τότε καταστάσεις και συνθήκες της επαρχιακής ζωής. Ενυπάρχει ένας τόνος ηθογραφίας στη συλλογή. Γίνεται περισσότερο περιγραφικός και το φυσικό στοιχείο οργιάζει.

Ο Μιχαήλ Στασινόπουλος του έγραψε από την Αθήνα: «*Καρπός ωρίμου και αρτιωμένου ταλέντου*». Και ο Γιώργος Θέμελης, στη Θεσσαλονίκη, σημείωσε τα εξής: «*Η Ροδοσταμιά με κατέκτησε. Τα διηγήματα παίρνουν ολοκλήρωση και κλείνουν και σα σύνολα συνθετικά και σαν προβολή ανθρώπινων τύπων και καταστάσεων*». Ο Μπρούνο Λαβανίνι, πάλι, Ιταλός νεοελληνιστής, έγραψε εμφατικά: «*Τα διηγήματα προσφέρονται με όμορφο τρόπο και αληθινά αξιοσημείωτο για το ρεαλισμό της διηγήσεως και την αφηγηματική ικανότητα*»⁶².

Επόμενος κομβικός σταθμός στο έργο του Τάκη Δόξα, που του χάρισε όχι μόνο Πανελλαδική αλλά και Παγκόσμια αναγνώριση και καταξίωση είναι η δεύτερη ποιητική συλλογή: *Φως της Ολυμπίας*. Σε πρώτη έκδοση τυπώθηκε στον Πύργο το 1960 και ακολούθησαν η δεύτερη το 1964 και η τρίτη το 1966. Στην Αθήνα έγινε η έκδοση του ποιήματος ελληνοαγγλικά το 1968, το 1972 και το 1976. Η συλλογή περιλαμβάνει το ομώνυμο ποίημα «Φως της Ολυμπίας» που γράφτηκε το 1958 και ακόμη δύο ποιήματα: «Οδυσσέας» και «Αθήνα». Το «Φως της Ολυμπίας» (1958) είναι μια ποιητική σύνθεση που αποτελείται από ογδόντα δύο στίχους και συμπυκνώνει όλο το πνεύμα και τις υψηλές αξίες του Ολυμπισμού. Τιμήθηκε το 1959 με το μεγάλο Αργυρό Μετάλλιο στο Μέγα Παγκόσμιο Βραβείο Ποιήσεως «Η πόλις των Αθηνών». Όπως ήδη σημειώθηκε, από το 1964 ενσωματώθηκε στο πρόγραμμα τελετών της επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων και απαγγέλλεται από διακεκριμένους Έλληνες ηθοποιούς στην τελετή της Αφής της Φλόγας για τους Ολυμπιακούς Αγώνες

⁶¹ Δημήτρης Ραντόπουλος, «Τάκη Δόξα: Οι ναυαγοί, μυθιστόρημα», *Επιθεώρηση Τέχνης*, τχ. 18, 1956, σσ. 512-513.

⁶² Αθανάσιος Φωτόπουλος, *ό.π.*, σ. 66.

(χειμερινούς - θερινούς) στο Αρχαίο Στάδιο της Ολυμπίας. Αναρτήθηκε στο Ιστορικό Μουσείο των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αρχαία Ολυμπία. Στις 12 Αυγούστου 1960 είχε την ευτυχία να απαγγείλει ο ίδιος το δημιούργημά του στην Πλατεία του Πύργου, όταν η Ολυμπιακή Φλόγα διερχόταν από την πόλη με προορισμό το Παναθηναϊκό Στάδιο για την 17^η Ολυμπιάδα της Ρώμης⁶³. Το 1971 ηχογραφήθηκε στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ για τη Δισκοθήκη της Παγκόσμιας Βιβλιοθήκης. Δημοσιεύτηκε παγκόσμια σε δεκάδες εφημερίδες και περιοδικά και απαγγέλθηκε σε πάρα πολλές εκδηλώσεις. Έχει μεταφραστεί σε δώδεκα γλώσσες⁶⁴.

«Ο ποιητής Τάκης Δόξας απαιτεί από το φτερωτό αγγελιοφόρο των θεών, τον Ερμή, να παίξει ένα πιο ουσιαστικό ρόλο απ' αυτόν του προστάτη του εμπόρου και του νεκροπομπού. Τον προτρέπει να διατρέξει τον Πλανήτη, να περιδιαβεί σ' όλες τις γωνιές της Ανθρωπότητας, να απευθυνθεί σ' όλους τους ανθρώπους χωρίς διακρίσεις χρώματος, καταγωγής, κοινωνικής θέσης, φύλου και θρησκείας και να τους προσκαλέσει να έρθουν όλοι στην Ολυμπία, για να πάρουν μέρος στους Αγώνες. Εκεί, στον Ιερό χώρο της Άλτης, τους περιμένει ο ρομαντικός στόχος της νίκης σε κάποιο αγώνισμα, η ανιδιοτελής υπέρβαση του εαυτού τους, ο θεμιτός ανταγωνισμός και ο κότινος, ένα κλαδί ελιάς, σαν υπέρτατη επιβράβευση της προσπάθειάς τους. Η τελική στόχευση είναι φυσικά η ήττα του Άρη, του θεού του Πολέμου και η επικράτηση της Παγκόσμιας Ειρήνης»⁶⁵.

«Φώς της Ολυμπίας»:

Απ' τα ποταμίσια χείλη του Αλφειού

απ' τον ασπρογάλανο κόρφο της Αρέθουσας

κι' απ' του Δία το πέτρινο μάτι,

μέσ' απ' τα πληγωμένα μάρμαρα

που φέγγει του Ίωνα και του Δωριέα η ψυχή,

κι' απ' τα κιονόκρανα

⁶³ Γιώργος Ευθυμίου, *Κάποιοι Αρχαίοι και Νεότεροι Λογοτέχνες του Νομού Ηλείας*, χ. τ. ε., 2020.

⁶⁴ *Φως της Ολυμπίας: Ιστορία-Πολιτισμός-Πνεύμα-Ποίηση, Light of Olympia : History-Culture-Spirit-Poetry*, Peace & Glory, Ελλάδα 2008, σ. 11.

⁶⁵ Στο ίδιο.

που δένει ο ήλιος τα κουρασμένα του άλογα,
απ' τα πλεγμένα δάχτυλα του πεύκου και της δάφνης
εδώ,
σε τούτη την παρθενική μήτρα της Ολυμπίας
που δεν άλλαξε δε μολεύτηκε δε θα πεθάνει ποτέ,
εδώ θα ξαναγεννηθεί το φως.

Σπίθα του θεού
κρυμμένη στη στάχτη της καρδιάς του Κουμπερτέν
που θα τη θεριέψει με την ανάσα της η Καλλιπάτειρα
η Ελληνίδα μάνα

Μάνα κάθε ανθρώπου.
Λαμπάδα απ' το κερί του χρόνου και του μύθου
στιλπνό είδωλο στιλπνός Χριστός
που μυρίζει μοσχολίβανο κι' αίμα αθώου ζώου,
το φως μεστό χρυσό σταφύλι
παραδομένο στα χέρια του Ερμή.

Από δω θα φύγει ο Άγγελος.
Θα λύσει τα πέδιλά του τα σπηρούνια του τα πάθη του
θα ρωτήσει ποιοι αγωνίστηκαν τελευταίοι στο Στάδιο
ποιοι πήραν τον κότινο απ' τους ευπατρίδες της νίκης
και θα τρέξει.

Έξω απ' το ιερό στήθος της Άλτης

έξω απ' την Ολυμπία και την Ελλάδα

σ' όλη τη γη σ' όλη τη θάλασσα

παντού όπου υπάρχει αγάπη

παντού όπου υπάρχει πόνος

παντού όπου υπάρχει υποκρισία

παντού όπου υπάρχει μίσος

παντού όπου υπάρχει φωτιά

στο χρυσάφι στη φτώχεια στα μέτωπα στη ζωή στα νεκροταφεία

για να φέρει το μεγάλο μήνυμα...

Ερμή,

μη σε τρομάζουν οι θύελλες οι σαρκασμοί οι σκληρές μνήμες οι απειλές με τα βούκινα

οι πόλεμοι που ήρθαν ή που κονταροδείχνουν,

Ερμή

μη σε τρομάζουν οι άνθρωποι!

Μάζεψε κάτω απ' τη σάλπιγγά σου τους λαούς

όπου κι αν είναι όποιοι κι αν είναι

ήρωες νικημένοι κακούργοι σκιές κόκκαλα

και τάισε τους με το σταφύλι σου

ρόγα τη ρόγα μέθυσέ τους με την αγάπη

κι' όπως θα γίνουν ξέγνοιαστοι κι' ονειροπαρμένοι,

όπως θα γυρίσουν πρώτη φορά όλοι μαζί

να κοιτάζουν κατάματα τον ουρανό

σκούψε στην καρδιά τους και πες τους

Πες τους

να ξεκινήσουν όλοι για την Ολυμπία,

χιλιάδες χιλιάδες χιλιάδες έφηβοι

σμάρια από κορμιά άσπρα μαύρα κίτρινα,

να πάνε να ξεπλυθούν κοντά στην Παλαίστρα

απ' το χτες απ' το σήμερα απ' το αύριο,

ν' αλείψουν με λάδι την ψυχή τους και το νου τους

κι' ύστερα

να μπουν απ' την ορθάνοιχτη πύλη στο Στάδιο

για να πολεμήσουν.

Όχι στη σφαγή και στην πυρκαγιά

όχι με το μαχαίρι και το σίδερο που καίει

όχι με τον ξολοθρεμό του ανθρώπου απ' τον άνθρωπο

όχι για νέους νεκρούς νέους σακάτηδες νέους δυστυχημένους,

μα για την πυγμή και το ακόντιο

για το πήδημα το δίσκο το δρόμο την πάλη

για το τέθριππο

για την Αρετή,

δίπλα στον Κάστορα ή τον Αντίπατρο

το Διαγόρα ή τον Αλκιβιάδη

που θα σμίξει τον αρχαίο κόσμο με τον τωρινό με τον αυριανό με τον αιώνιο

και θα νικήσει τον Άρη άλλη μια φορά

την τελευταία.

Πέρα στο ζέφωτο η Ολυμπία

Ξάγρυπνη μερόνυχτα πλέκει για τον καθένα τους

Κι' απόνα στεφάνι αγριλιά

Ελληνικής ειρήνης

*Ειρήνης όλου του κόσμου*⁶⁶.

Λίγο πριν την εκπνοή του 1958, ο Δόξας μέσα σε λίγες ώρες εμπνεύστηκε και έγραψε αυτή την ποιητική σύνθεση μέσα στην οποία ενώνονται με αρμονία μυθολογικά πρόσωπα, η Αρχαία Ελλάδα, ο Ιερός τόπος της Ολυμπίας, οι άνθρωποι και τα βάσανά τους, η Αγάπη και το μίσος, οι Ολυμπιακοί Αγώνες, η ευγενής άμιλλα, ο πόλεμος και το μεγάλο μήνυμα της ειρήνης.

Για το *Φως της Ολυμπίας* γράφτηκαν πολλές κριτικές. Κάποιες από αυτές σταχυολογούνται: ο Αλέκος Λιδωρίκης έγραψε στην *Μεσημβρινή*, Αθηνών: «Μια καθαρά πρωτότυπη και οραματικά ειρηνόφιλη προσφορά ενός ανθρώπου που με την πλούσια φαντασία του εκφράζει την αγάπη –μα και την πίστη– για τον κόσμο, για τον άνθρωπο...». Και ο Μανόλης Γιαλουράκης δημοσίευσε στον *Ταχυδρόμο*, Αλεξάνδρειας τα εξής: «Μια ζεστή φωνή που διακηρύττει εμφαντικά την ομορφιά των ωραίων κορμιών που αγωνίζονται, και το βαθύτερο πανανθρώπινο συμβολισμό αυτών των αγώνων». Τέλος, ο Ανδρέας Μπούτσικας σημείωσε: «Το διακρίνει θερμή αγάπη για τον άνθρωπο και την πανανθρώπινη ειρήνη. Με το ποίημα ζητάει από τους λαούς να ξαναγυρίσουν στο θεόπνευστο θεσμό της Εκεχειρίας, μιας παντοτινής όμως εκεχειρίας για να βρει ο ταραγμένος κόσμος της εποχής μας τη Γαλήνη και την ευκαιρία για ειρηνικής φύσεως αναμετρήσεις...»⁶⁷.

Σπουδαίο έργο για την Ηλεία αποτέλεσε η *Ηλειακή Γραμματολογία* που εκδόθηκε το 1963 στον Πύργο. Σύμφωνα με τον υπότιτλο πρόκειται για κείμενα συγγραφέων και

⁶⁶Τάκης Δόξας, *Φώς της Ολυμπίας*, Πύργος 1960.

⁶⁷ Αθανάσιος Φωτόπουλος, ό.π., σ. 66.

ποιητών κατάλληλα για διδασκαλία στα Γυμνάσια. Η ιδιαίτερη αγάπη για τη γενέθλια γη οδήγησαν τον Τάκη Δόξα σε αυτό το εγχείρημα. Είχε διαπιστώσει ότι οι γενιές που τελείωναν το σχολείο δεν γνώριζαν την ιστορία της νεότερης ελληνικής λογοτεχνίας. Έτσι, με αυτό το έργο φιλοδοξούσε να καλύψει απ' τη γενική έλλειψη την περιοχή που αναφέρεται στην Ηλεία όχι μόνο βιογραφικά, λεξικογραφικά και βιβλιογραφικά, αλλά και ουσιαστικά. Απευθυνόμενος στους μαθητές των Γυμνασίων της Ηλείας τους ωθούσε να μελετήσουν τα Γράμματα του τόπου τους και έτσι να δημιουργήσουν δεσμούς αισθητικής και ψυχικής γνωριμίας με τις άξιες δυνάμεις, νεκρές ή ζωντανές, που γεννήθηκαν στο νομό Ηλείας. Η *Ηλειακή Γραμματολογία* συγκεντρώνει την ιστορία της Ηλειακής πνευματικής ζωής από το 1850 ως το 1963. Η ιστορία της πνευματικής Ηλείας υψώνει έναν Παρνασσό από μορφές και εκδηλώσεις, βιβλία, περιοδικά και εφημερίδες που έχουν τη θέση τους μέσα στον χώρο της Ελληνικής Γραμματείας. Στο κύριο μέρος του βιβλίου περιλαμβάνονται, εκτός από το κεφάλαιο της Δημοτικής Μούσας, οι συγγραφείς και ποιητές που το έργο τους είχε σχεδόν ολοκληρωθεί και καταξιωθεί μέχρι και εκείνη την εποχή, ενώ στο Επίμετρο καταχωρήθηκαν εκείνοι που προβλεπόταν, σύμφωνα με τον δημιουργό, να συμβάλλουν μελλοντικά στην Τέχνη. Η επιλογή και ο καταμερισμός της ύλης σε κεφάλαια έγινε με τα πιο αντιπροσωπευτικά κείμενα του δοκιμότερου για κάθε συγγραφέα είδους. Αποτέλεσαν έναν τύπο ανθολογίας και προσφέρθηκαν για διδασκαλία. Σε ορισμένα κεφάλαια διαλέχθηκαν σελίδες από την ιστορική, μυθολογική και λαογραφική καταβολή του τόπου, ώστε οι νέες γενιές να συνδεθούν μαζί της. Επιπλέον, ενσωματώθηκαν στο βιβλίο και χαρακτηριστικοί πίνακες Ηλείων ζωγράφων, ενώ τα «Γλωσσολογικά και Ετυμολογικά» συμπληρώνουν το σκοπό του έργου με πληροφορίες για άγνωστες λέξεις, τοπωνύμια και κύρια ονόματα. Τα κείμενα προβάλλονται με τη χρονολογική τάξη που γεννήθηκαν οι συγγραφείς και η παρουσίασή τους γίνεται στη δημοτική γλώσσα. Πριν από την ολοκλήρωση και έκδοσή της, η *Ηλειακή Γραμματολογία* είχε κυκλοφορήσει σε λίγα αντίτυπα που προσφέρθηκαν στα Γυμνάσια της Ηλείας και ορισμένα κεφάλαια διδάχτηκαν στο μάθημα των Νέων Ελληνικών και της Ιστορίας ή σε ελεύθερες ώρες, στο δεύτερο εξάμηνο του σχολικού έτους 1962-63⁶⁸. Τα περιεχόμενα χωρίζονται σε Κεφάλαια με δημοτικά τραγούδια, ιστορικές σελίδες, δοκίμιο, ποιητικό λόγο, πεζογραφία, αρχαιολογία, λαογραφία, Ηλείους ζωγράφους, Γλωσσολογικά και Ετυμολογικά.

⁶⁸Τάκης Δόξας, *Ηλειακή Γραμματολογία*, Πύργος Ηλείας, 1963, σσ. 7-8.

Η τοπική εφημερίδα *Πατρίς* στις 28 Δεκεμβρίου 1963 δημοσίευσε μια έρευνα στη στήλη της: «*Οι συγγραφείς μας και η νέα γενιά*» με τίτλο: «*Επεξετάθη η Διδασκαλία της “Ηλειακής Γραμματολογίας” εις πολλά σχολεία της Ηλείας*». Στο άρθρο αναφέρεται ότι κατά την παρακολούθηση της πορείας και της απήχησης που κατακτούσε το βιβλίο του Τάκη Δόξα στην Παιδεία του νομού, διαπιστώθηκε ότι η ανθολογία είχε ενθουσιαστική πρόοδο. Ο σκοπός του βιβλίου κατανοήθηκε πλήρως από τους εκπαιδευτικούς και η διδασκαλία κειμένων από αυτό παγιώθηκε ως απαραίτητο μάθημα σε ορισμένες ώρες των Νέων Ελληνικών, της Ιστορίας και σε ελεύθερες ώρες. Αυτό συνέβη σε σχολεία του νομού, εκτός από τα Γυμνάσια Λεχαινών, Γαστούνης, Λαμπείας και Ζαχάρως, των ιδιωτικών εκπαιδευτήριων Αθ. Παπαγεωργίου στην Αμαλιάδα και κάποιων δημοτικών της πόλης. Στη συνέχεια παραθέτει τα σχολεία που διδάχτηκαν μέχρι τότε την Ηλειακή Γραμματολογία: Γυμνάσιο θηλέων Πύργου, στα Δημοτικά Σχολεία και στο Γυμνάσιο αρρένων Πύργου. Στο τέλος αναφέρει δυο συνεντεύξεις που έδωσε ο Δόξας. Η πρώτη συνέντευξη οφείλεται στον καλλιτεχνικό συνεργάτη της εφημερίδας της πρωτεύουσας *Νίκη* κ. Βασίλη Πλάτανο και δημοσιεύτηκε στην ειδική σελίδα της «Γράμματα και Τέχνες» στις 7 Δεκεμβρίου 1963. Στη δεύτερη ο συγγραφέας μιλάει για το βιβλίο του, για τον ρόλο της Λογοτεχνίας στην Παιδεία, για την επαρχία ως πηγή δημιουργίας και για την κοινωνική θέση του πνευματικού ανθρώπου. Αυτή η συνέντευξη μεταδόθηκε από το Εθνικό Πρόγραμμα του Ρ.Σ. Αθηνών στην εκπομπή «Σύγχρονη Πνευματική Ελλάδα» του λογοτέχνη Γιώργου Κάρτερ⁶⁹.

Η ανθολογία αυτή επιδοκιμάστηκε από πολλούς κριτικούς: ο Γ. Φτέρης έγραψε στο *Βήμα*, Αθηνών: «*Πρέπει να τιμηθεί από το κράτος όλη αυτή η λαμπρά προσπάθεια με ειδικό μεγάλο βραβείο*». Ο Κύπρος Χρυσάνθης, παράλληλα, δημοσίευσε στην *Πνευματική Κύπρο*, Λευκωσίας τα ακόλουθα: «*Εκτιμώ την ανθολογική αυτή δουλειά του Τάκη Δόξα και τη θέτω σαν πρότυπο για δικές μας εδώ στην Κύπρο παρόμοιες προσπάθειες*». Ο δε Χρ. Κ. Χαϊρόπουλος στο *Έθνος*, Αθηνών σημείωσε τα εξής: «*Ένα τέτοιο έργο, όπως αυτό που μας χάρισε (ο Τάκης Δόξας), πρέπει, σαν έργον αληθινά εθνικόν, να κοσμήσει κάθε βιβλιοθήκη*»⁷⁰.

⁶⁹ Πατρίς, Πύργου, 28 Δεκεμβρίου 1963, (Αρχεία Γ.Α.Κ Ηλείας).

⁷⁰ Αθανάσιος Φωτόπουλος, ό.π., σσ. 66-67.

Επιπροσθέτως, ο Τάκης Π. Γκοσιόπουλος έγραψε κριτική στην εφημερίδα *Ελληνικός Βορράς* (14/12/1963) όπου υποστήριζε: «*Δημοτικά τραγούδια, ιστορικές σελίδες, δοκίμιο, ποιητικός λόγος, πεζογραφία, αρχαιολογία, λαογραφία, ζωγράφοι κλπ., αντιπροσωπεύονται στην Γραμματολογία, που πίσω από κάθε έργο, υπάρχει κι' ένας άνθρωπος, μια υφή του "εγώ" του, και στο επίκεντρο, η μεγάλη φυσιογνωμία του εκλεκτού συγγραφέα κ. Τάκη Δόζα, που με το μόχθο του άνοιξε ένα νέο στίβο στον πνευματικό χώρο κι' έδωσε πρώτος δείγματα αγάπης κι' ανωτερότητας για τους ομοτέχνους του, πράγμα σπάνιο στα ήθη της εποχής μας*»⁷¹.

Τον επόμενο χρόνο, το 1964, από το περιοδικό *Πνευματική Κύπρος* εκδίδεται στη Λευκωσία το δοκίμιο *Γιώργος Σεφέρης, ο ποιητής του Νόμπελ*. (Διάλεξη που δόθηκε στα εντευκτήρια της Εταιρείας Ελληνικών Σπουδών τη Δευτέρα 20 Απριλίου 1964.) Απαγγείλανε οι καλλιτέχνες του Ελληνικού Θεάτρου Βίλμα Κύρου και Στέφανος Αθηναίος. Έδωσε πολλές διαλέξεις με θέμα τον Σεφέρη σε πόλεις σε όλη την Ελλάδα. Στο βιβλίο *Δοκίμια* (1981), που εκδόθηκε μετά τον θάνατό του, υπάρχει το ίδιο κείμενο με τίτλο «Ο Σεφέρης και η Ελλάδα» με κάποιες μικρές τροποποιήσεις της νέας έκδοσης, το οποίο παρουσιάστηκε με διαλέξεις σε πολλές πόλεις. Κάποιες από τις διαλέξεις που έγιναν είναι: «Ο Σεφέρης και η Ελλάδα», 20 Απρ. 1964 στην Αθήνα, 22 Νοεμ. 1964 στη Σπάρτη, 13 Φεβρ. 1966 στα Τρίκαλα, 9 Απρ. 1967 στη Χίο⁷².

Ο ηθοποιός Γιώργος Γληνός σημειώνει σχετικά: «*Ετίμησε περισσότερο απ' όλους κι' από κάθε τι το Σεφέρη με την σοφία του, την αγνότητά του και την ποιητική του έξαρση*». Ο Αγγ. Φουριώτης, πάλι, δημοσιεύει στην *Απογευματινή*, Αθηνών τα εξής: «*Προσωπικός είναι ο τόνος του δοκιμίου. Πολλά έχουν γραφεί για τον ποιητή - ο Τ. Δόζας όμως λέει τον δικό του λόγο*». Τέλος, ο Στέφανος Χρυσός γράφει στον *Ελληνικό Βορρά*, Θεσσαλονίκης: «*Μια σπάνια μελέτη και αντικειμενική τοποθέτηση του ποιητικού έργου του Γ. Σεφέρη*»⁷³.

Το 1965 εκδίδει στον Πύργο ένα άλλο δοκίμιο με τίτλο *Το χρονικό του Πύργου*. Στην ουσία γράφει συμπυκνωμένη την ιστορία της γενέθλιας πόλης του, του Πύργου. Στην αρχή αναφέρει πως η πόλη πήρε το όνομά της από ένα πηγάδι. Τα χρόνια της Τουρκοκρατίας ένας χωρικός από τα Τσορωτά Καλαβρύτων που τον έλεγαν Γεώργιο

⁷¹ *Ελληνικός Βορράς*, 14 Δεκεμβρίου 1963 (Αρχεία Γ.Α.Κ. Ηλείας).

⁷² Τάκης Δόζας, *Δοκίμια*, Αθήνα 1981.

⁷³ Αθανάσιος Φωτόπουλος, *ό.π.*, σ. 67.

Τσορωτά ή Τσερνοτά κατέβηκε από τον τόπο του με σκοπό να καλλιεργήσει νέα γη. Ενώ προσπαθούσε να ανοίξει ένα πηγάδι για να παρέχει νερό στα κοπάδια του βρήκε μέσα ένα θησαυρό με αρχαία νομίσματα. Τότε αποφάσισε να τα πάρει και να τα δώσει στο Σουλτάνο της πόλης, τον Σελήμ Α΄ (1470-1520). Ο Σουλτάνος δέχτηκε την προσφορά του και του την ανταπέδωσε με δυο αμοιβές: του χάρισε τον τίτλο του μπέη της περιοχής και πολλές εκτάσεις γης. Το πηγάδι αυτό είναι το λεγόμενο «του Τσερνοτά» όπου εκεί έχτισε αποθήκες και καλύβες για τους καλλιεργητές που δούλευαν στη γη του. Επίσης, σύμφωνα με την παράδοση έχτισε πάνω στον λόφο του Επαρχείου την κατοικία του που στην ουσία ήταν ένας πύργος που από εκεί μπορούσε να επιβλέπει τα χωράφια του και τα κοπάδια του. Το όνομα αυτό, Πύργος, σιγά σιγά κυριάρχησε σε όλο το συνοικισμό και στο τέλος έγινε για πάντα το όνομα της Ηλειακής πρωτεύουσας. Ο Τσερνοτάμπης όπως τον αποκαλούσαν πέθανε χωρίς να αφήσει απογόνους και έτσι η περιουσία του έγινε κτήμα του Οθωμανικού κράτους. Στη συνέχεια αναφέρει ότι σαν πόλη εμφανίστηκε κατά τους ιστορικούς το 1687, την περίοδο που είχε λήξει ο Τουρκοενετικός πόλεμος με την ήττα των Τούρκων στη μάχη της Πάτρας, και αργότερα στο τέλος της δεύτερης Τουρκοκρατίας (1715- 1821) είχε ενταχθεί και ο Πύργος στις 24 επαρχίες του Μοριά. Έπειτα γράφει για τους πρώτους οικιστές του Πύργου και για την πρώτη συμμετοχή του Πύργου στον εθνικό ξεσηκωμό το 1806 (ανάμεσα στους πρωτεργάτες του αγώνα και τους τοπικούς ήρωες ήταν και ο Κολοκοτρώνης). Αναφέρει μια σειρά από πολεμικές επιχειρήσεις για την εξέγερση εναντίον του κατακτητή οι οποίες δεν είχαν θετικά αποτελέσματα. Στις 10 Μαΐου 1821 σημειώθηκε η εκστρατεία κατά του Λάλα, η οποία στέφθηκε με επιτυχία έπειτα από μια σειρά με πολλές νίκες (20-23 Ιουν. 1821). Μετά από αυτή την ήττα οι Τούρκοι τράπηκαν σε φυγή και ο Πύργος ελευθερώθηκε⁷⁴.

Ο Ε. Γ. Πρωτοψάλτης του γράφει από την Αθήνα: *«Είναι συγχρόνως ιστορία και ύμνος της Ηλειακής πρωτεύουσας»*, ενώ ο Διον. Α. Κόκκινος αναφέρει: *«Κείμενο εξαιρετικά ενδιαφέρον σε τόνο δοξαστικό που αρμόζει στην κοινή μας γενέτειρα»*. Το περιοδικό *Άλφα*, από την άλλη, Αθηνών δημοσιεύει τα ακόλουθα: *«Μόνον άνθρωπος με τόση περίσσια αγάπη, το ταλέντο και τη γνώμη του Τάκη Δόξα, θα μπορούσε να δώσει τόσο σωστή, αλλά και τόσο γλαφυρή την εικόνα της πολιτείας»*⁷⁵.

⁷⁴ Τάκης Δόξας, *Το χρονικό του Πύργου*, 1965.

⁷⁵ Αθανάσιος Φωτόπουλος, *ό.π.*, σ. 67.

Την ίδια χρονιά τυπώνει στον Πύργο τα διηγήματα *Μικροζωές* (1965). Το βιβλίο αυτό περιλαμβάνει δεκαέξι διηγήματα τα οποία έχουν παρόμοια θεματολογία με τα διηγήματα *Ροδοσταμιά* (1957). Απεικονίζουν τον Ηλειακό τόπο και την επαρχιακή ζωή, ψυχογραφούν τους ανθρώπους της υπαίθρου και περιγράφουν ρεαλιστικά τη φύση.

Ο Στάθης Παρασκευόπουλος σημειώνει πως είναι διηγήματα που καταξιώνουν τον συγγραφέα σαν άξιο συνεχιστή του μεγάλου διηγηματογράφου του Ηλειακού κάμπου, Ανδρέα Καρκαβίτσα. Η γραφή είναι ώριμη και φαίνεται το ταλέντο του. Η αφηγηματική του ικανότητα αγγίζει την τελειότητα. Οι διάλογοι είναι συναρπαστικοί. Οι ανθρώπινοι τύποι και οι καταστάσεις προβάλλονται με άψογο τρόπο και οι εικόνες είναι ρεαλιστικές σαν πίνακες ζωγραφικής.

Ιδού ένα απόσπασμα από το διήγημα «Παραγάδια στην Αλκυώνα»:

«Το παιδί ούτε αυτή τη φορά ήθελε να την κακοκαρδίσει και δεν της αντιμίλησε. Ανακάθισε πιο καλά και πήρε με τα μάτια του ξοπίσω τη θάλασσα. Αύγουστος μήνας ήταν, κι απάνω της περπατούσε το λιόχαρο απόγεμα βάφοντας με τις ίδιες του παλάμες άλλα νερά πράσινα και γαλάζια, άλλα κίτρινα και μαβιά. Γύρω-γύρω στην αμμουδιά η θάλασσα φέγγριζε τα καλοκαιρόσπιτα της παραλίας, σάμπως να τα ζανάχιζε, ανάποδα μα όμορφα, με τ' άυλα, τα μαγικά σύννεργα. Αυτά τα νερά μπαίνανε στο Ιόνιο, παίρνανε τα παιδιά του πελάγου και ταξίδευαν τέσσερες ώρες απέναντι απ' το Κατάκολο, στη Ζάκυνθο. Μα ο Σβίγκος δεν τ' ακολούθησε ως εκεί. Άφησε τα μάτια του να πάνε μαζί τους λίγο έξω απ' το μύλο κι άραξε κάπου κειδά μ' όλο του το είναι – παραγάδι και καρδιά...».

Οι ήρωες των διηγημάτων είναι οι απλοί άνθρωποι της επαρχίας που μοχθούν για τα προς το ζην, που η καθημερινότητα τούς έχει κουράσει, που ψάχνουν για λίγη ευτυχία για κάποια ελπίδα, που παλεύουν με τη μοίρα τους αλλά δεν μπορούν να την νικήσουν, αφού η μόνη λύτρωση είναι ο θάνατος.

Νά και ένα σχετικό απόσπασμα από το διήγημα «Περίπτωση ευθανασίας»:

«Όταν όλα σκοτείνιασαν για τον άρρωστο, είχε περάσει σχεδόν μία ώρα. Ο Λορέντζος είχε ζαπλώσει έτοιμος από πριν, με το καλύτερο κοστούμι του πάνω στο κρεβάτι.

Καμάρωνε και χαμογελούσε όπως κάθε πρωί, μονάχα που δε σάλευε. Η κυρά Κλειώ άνοιξε τα πατζούρια και του άλλου παραθυριού κι άφησε το φθινοπωρινό ήλιο να ξεχυθεί σ' όλο τον πεθαμένο. Κάθισε ύστερα και τον θαύμαζε. Έσερνε μαζί με τον ήλιο τα μάτια της στα μαλλιά του, στο πρόσωπο, στη γραβάτα, στο σακάκι του χαϊδεύοντάς τον πότε μ' αφάνταστο πόνο και πότε με μυστική ηδονή. Έμοιαζε ακόμα τόσο ζωντανός, που η γριούλα ξεθαρρεύτηκε σε μια στιγμή και τον ρώτησε πότε θα σηκωθεί.

-Στην ανάγκη, του πρόσθεσε, να σου φέρω σήμερα και το μπαστουνάκι. Δεν είναι λόγος να στεναχωρηθείς. Μόνο για σήμερα, αγόρι μου.

Μόλις είδε ότι δεν της απαντούσε κι ότι δεν θα της απαντούσε ποτέ πια, τότε η κυρά Κλειώ άρχισε να κλαίει απαρηγόρητα. Πλάι της, πάνω στο τραπεζάκι ο καφές είχε μείνει μισοτέλειωτος και καταπαγωμένος σα νεκρός. Και δίπλα του το τσιγάρο του Λορέντζου είχε σβήσει μόνο του πιο δώθε απ' τη μέση»⁷⁶.

Ο Ανδρ. Καραντώνης έγραψε σχετικά στο *Ραδιοπρόγραμμα*, Αθηνών: «Ο κ. Τάκης Δόξας δημιουργεί με εκλεκτά αφηγήματά του τον επαρχιακό του κόσμο, με λεπτότητα και ποίηση, και προ παντός με αφομοίωση στοιχείων και περιστατικών της καθημερινής επαρχιακής ζωής». Ο δε Πέτρος Γλέζος του γράφει από την Αθήνα: «Κρατούν από την ηθογραφία τη δροσερή περιγραφή της φύσεως και των ανθρώπων της υπαίθρου και συμπληρώνονται με τη γοργή εξέλιξη του μύθου και την κάποια αποσπασματικότητα της σύγχρονης τεχνικής». Ο Χρήστος Ν. Κουλούρης, ακόμη, δημοσίευσε στη *Νέα Σκέψη*, Αθηνών: «Με τις Μικροζωές του ο Τάκης Δόξας επαληθεύει άλλη μια φορά πως μέσα του λειτουργεί όχι μια απίθανη φλέβα δημιουργίας, αλλά η σωστότερη δόνηση από μια εξαιρετη πνευματική αντοχή»⁷⁷.

Το 1967 η Εταιρία Ελληνικών Σπουδών εκδίδει στην Αθήνα το δοκίμιο του Τάκη Δόξα *Επιστροφή στην Ελλάδα*. Πρόκειται για διάλεξη που δόθηκε για πρώτη φορά στις 18 Δεκεμβρίου 1966 στη Φλώρινα, στις 21 Ιανουαρίου 1967 στην Κομοτηνή και στις 22 του ίδιου μηνός στην Αλεξανδρούπολη από το βήμα των Τοπικών Τμημάτων της Εταιρίας Ελληνικών Σπουδών⁷⁸. Ο Τάκης Δόξας σε αυτό το δοκίμιο προτρέπει τους Έλληνες να γυρίσουν πίσω στις ρίζες τους και να πάψουν να

⁷⁶ Στάθης Παρασκευόπουλος, ό.π., σσ. 12-14.

⁷⁷ Αθανάσιος Φωτόπουλος, ό.π., σ. 67.

⁷⁸ Τάκης Δόξας, *Επιστροφή στην Ελλάδα*, Αθήνα 1967, σ. 3.

αντιγράφουν όλο και περισσότερο τα ξένα πρότυπα ζωής. Είναι μια προειδοποίηση ότι κινδυνεύουμε να χάσουμε την εθνική μας ταυτότητα.

Το 1967 δημοσιεύεται στο περιοδικό *Θρακικά Χρονικά* της Ξάνθης η μελέτη του Τάκη Δόξα *Βαλαωρίτης, ο Ελευθερωτής κι ο ποιητής*. Το βιβλίο αυτό είναι ανάτυπο από το περιοδικό *Θρακικά Χρονικά* (τεύχος 26, Απρίλιος 1967). Συγκεκριμένα πρόκειται για διάλεξη που δόθηκε από το βήμα της Φ.Ε.Ξ. στη Ξάνθη στις 4 Οκτωβρίου 1966, επέτειο της Απελευθέρωσης της πόλης. Αναφέρεται στον Αριστοτέλη Βαλαωρίτη με ένα έντονα λυρικό τρόπο. Αρχίζει χαρακτηρίζοντάς τον ήρωα και βασικό αρωγό στην ανεξαρτησία του Γένους και μιλάει για την πολιτική του δράση, που πρωτοστάτησε για την ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα. Στο υπόλοιπο μέρος της μελέτης αναλύει το ποιητικό του έργο παραθέτοντας αποσπάσματα από ποιήματα του Βαλαωρίτη και παρεμβάλλοντας τα ιστορικά γεγονότα εκείνης της εποχής: «...δόθηκε στη διμέτωπη πάλης της ζωής του ολόψυχα, αδίσταχτα, γόνιμα, αποτελεσματικά: οπλισμένος στόνα χέρι με ξιφουλκημένη την ενωτική ιδέα, και στ' άλλο κρατώντας την ποιητική του λύρα...»⁷⁹. Τέλος, ο Δόξας έδωσε πολλές διαλέξεις σε αρκετές πόλεις της Ελλάδας με θέμα τον ποιητή Βαλαωρίτη. Στα *Δοκίμια* (1981) του Τάκη Δόξα περιλαμβάνεται το ίδιο κείμενο με τίτλο «Βαλαωρίτης ο αγωνιστής του Λόγου και της Λευτεριάς», όπου το περιεχόμενο είναι αυτούσιο εκτός από μερικές προσθήκες και τροποποιήσεις της νεότερης έκδοσης. Οι διαλέξεις που δόθηκαν για το «Βαλαωρίτης ο αγωνιστής του Λόγου και της Λευτεριάς» είναι οι εξής: 15 Αυγ. 1965 στη Λευκάδα, 4 Οκτ. 1966 στην Ξάνθη, 24 Νοεμ. 1975 στο Ηράκλειο Αττικής.

Το 1971 εκδίδεται στην Αθήνα το δοκίμιο *Σύγχρονοι ναυαγοί*. Ο Στάθης Παρασκευόπουλος πιστεύει ότι Δόξας «ρίχνοντας ως μεγαλύτερος και φορτωμένος με τις εμπειρίες της ζωής, σωσίβιο στους «σύγχρονους ναυαγούς» - στους νέους μας που ξανοιγόμενοι στο πέλαγος, το τρικυμισμένο απ' τα δικά μας αμαρτήματα, κινδυνεύουν να χάσουν, -οι πολλοί τον χάνουν τον μπουσουλά τους, γκρεμίζοντας τα “νέα είδωλα”, και τους βωμούς των- τις σύγχρονες σειρήνες που συνεπαίρνουν με το εύκολο κέρδος και την χωρίς σκέψη, πρόγραμμα και αγώνα ζωή που σκοτώνουν το σώμα και διαφθείρουν την ψυχή»⁸⁰.

⁷⁹ Τάκης Δόξας, *Βαλαωρίτης. Ο ελευθερωτής και ο ποιητής*, Ξάνθη 1967, σ. 96.

⁸⁰ Στάθης Παρασκευόπουλος, ό.π., σ. 15.

Το ίδιο έτος εκδίδεται από την Πειραιϊκή-Πατραϊκή στην Αθήνα το δοκίμιο *Λόρδος Βύρων, ο ήρωας κι ο ποιητής* (1971). Ο Αλέξανδρος Β. Δεληγιάννης προλογίζει το έργο λέγοντας πως η Πειραιϊκή-Πατραϊκή μέσω του συνεργάτη της Τάκη Δόξα με αυτό το έργο προσφέρει στην Ελληνική Γραμματολογία και ειδικά στην Εθνεγερσία, γιατί τιμά τη συμβολή ενός μεγάλου Φιλέλληνα υπέρ της Ανεξαρτησίας του έθνους. Σε αυτό το βιβλίο εξιστορείται το χρονικό της περιπετειώδους ζωής του διάσημου φιλέλληνα Γεωργίου Νόελ Μπάυρον και στη συνέχεια αναλύεται το πνευματικό του έργο⁸¹. Το κείμενο αυτό έχει συμπεριληφθεί εξολοκλήρου και χωρίς παρεμβάσεις στα *Δοκίμια* (1981).

Ο Κύπρος Χρυσάνθης έγραψε στην *Πνευματική Κύπρο* της Λευκωσίας σχετικά: «*Εξιστορεί αδρομερώς, αλλά με λογισμό και μ' όνειρο το φιλέλληνα αυτόν Άγγλο με παράθεση ενδιαφερουσών φωτογραφιών*». Η *Ιστορία Αθηνών* σημειώνει: «*Είναι, πράγματι, προσφορά γιατί πρόκειται για ένα κείμενο από τα καλύτερα που έχουν γραφεί για τον Λόρδο Βύρωνα, με την έξοχη πέννα του Τάκη Δόξα*». Και η Σίτσα Καραϊσκάκη δημοσίευσε στην εφημερίδα *Δημοκράτης* Μυτιλήνης τα εξής: «*Όλα εκείνα που αποτελούν τη μεγάλη αυτή μορφή, συνέλαβε στο μικρό αυτό βιβλίο ο Τάκης Δόξας με δεξιότεχνο λόγο και πολλή αγάπη*»⁸².

Το 1972 ήταν μια παραγωγική χρονιά για τον συγγραφέα διότι στη διάρκεια ενός έτους δημοσίευσε δύο δοκίμια και μία μελέτη. Στην Αθήνα εκδόθηκε το δοκίμιο *Η Πάτρα στον αγώνα του 21*. Ο Παναγιώτης Ι. Ζέπος (Καθηγητής Πανεπιστημίου) σημείωσε: «*Πρόκειται περί πολυτίμου εκδόσεως, διά της οποίας πλουτίζεται η ιστορία και των Πατρών και του αγώνα του 21*». Η *Βιομηχανική Επιθεώρησης*, πάλι, έγραψε: «*Το ιστοριογραφικόν τούτο κείμενον συνετάχθη υπό του λογοτέχνου κ. Τάκη Δόξα, ο οποίος, με γνώσιν, αλλά και λυρικήν θέρμην, με γλώσσαν ζωντανήν και εις ύφος παλλόμενον, μεταδίδει την πατριωτικήν συγκίνησιν που ο ίδιος ησθάνθη διά το θέμα του, εις τον αναγνώστην*». Στην εφημερίδα *Πελοπόννησος* Πατρών, τέλος, έγραψε η Εύα Παπαγγελούτσου τα ακόλουθα: «*Με ραγδαία εισβολή στα γυμνά στοιχεία, χωρίς τεχνικήν ατμόσφαιρα, δίδει πολύχυμο τον αγώνα του 21. Με την έντονη μόνον ευπάθεια της ψυχής του, ο εργάτης αυτός της πεζογραφίας λεύτερα ανταποκρίθηκε στο κείμενο και διεξεδίκησε έκδηλη τη θέση του*»⁸³.

⁸¹ Τάκης Δόξας, *Λόρδος Βύρων, ο ήρωας κι ο ποιητής*, Αθήνα 1971, σ. 9.

⁸² Αθανάσιος Φωτόπουλος, ό.π., σ. 67.

⁸³ Στο ίδιο, σσ. 67-68.

Την ίδια χρονιά δημοσιεύτηκε στη Χίο το δοκίμιο *Το αίμα της πατρίδας* (1972), για το οποίο ο Νίκος Ζ. Περρής σημείωσε κάπου: «*Το απολαμβάνω χωρίς δόση κολακείας, παρασυρμένος από την ωραιότητα του κειμένου*»⁸⁴.

Στη Νέα Υόρκη εκδόθηκε, πάλι το 1972, η μελέτη του Τάκη Δόξα *Ανάμεσα στην ομογένεια της Αμερικής* από την Ελληνική Ορθόδοξη Αρχιεπισκοπή Βορείου και Νοτίου Αμερικής. Προλογίζει δε ο μακαριστός Αρχιεπίσκοπος Ιάκωβος Βορείου και Νοτίου Αμερικής. Αυτό το βιβλίο είναι εμπνευσμένο από ένα ταξίδι που έκανε ο συγγραφέας στην Αμερική τον Μάρτιο του 1971 κατόπιν πρόσκλησης της Ελληνικής Ορθόδοξης Αρχιεπισκοπής για να παραδώσει μια σειρά δώδεκα διαλέξεων σε περιοχές της Νέας Υόρκης, της Ουάσιγκτον, της Βοστώνης και του Σικάγου. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα στα τέλη Απριλίου 1971, ο Τάκης Δόξας δημοσίευσε μια σειρά άρθρων στο αθηναϊκό περιοδικό *Ελληνικά Θέματα* (Απρίλιος-Μάιος 1971 - Μάιος 1972). Το περιεχόμενο του βιβλίου περιλαμβάνει στην ουσία την επανεκτύπωση αυτών των άρθρων μαζί με ένα ακόμα άρθρο που δημοσιεύτηκε στην *Πειραιϊκή- Πατραϊκή*. Όλα τα κείμενα επικεντρώνονται στην Ελληνική Αρχιεπισκοπή και στο έργο της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Αμερική, είτε πρόκειται για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Αρχιεπισκοπής, του Ελληνικού Κολλεγίου, της Ακαδημίας του Αγίου Βασιλείου, είτε για την έκδοση βιβλίων, την οργάνωση της Αρχιεπισκοπής, της Βυζαντινής Κοινότητας, ή των ενοριών⁸⁵.

Ο Δημήτρης Γιάκος έγραψε στον *Αθηναϊκό τύπο* σχετικά: «*Πολύτιμη προσφορά στον Ελληνισμό. Κι' αξίζει να γίνει ένα απ' τα "εγκόλπια" μας*». Ο Μιχάλης Σταφυλάς, από την άλλη, δημοσίευσε στην *Ελευθερία*, Λαρίσης τα εξής: «*Η ακτινοβολία της αλήθειας φανερώνεται σ' όλο το κείμενο με αντικειμενικότητα, αλλά και διεισδυτικότητα, με γοργή, γλαφυρή περιγραφή αλλά και με ορθές κρίσεις και συγκρίσεις*». Η Θεανώ Παπάζογλου-Μάργαρη, με τη σειρά της, σημείωσε στον *Εθνικό Κήρυκα*, Νέας Υόρκης: «*Η περιγραφή είναι δοσμένη με αγάπη και κατανόηση. Με ζεστασιά ψυχής για τον αποκομμένο ελληνισμό απ' τον ελληνικό κορμό*»⁸⁶.

Σειρά έχουν τα διηγήματα με τίτλο *Λούνα Πάρκ* που εκδόθηκαν το 1973 στην Αθήνα. Πρόκειται για ένα νέο εγχείρημα του Δόξα στην παιδική Λογοτεχνία. Η συλλογή αυτή αποτελείται από δώδεκα εικονογραφημένα διηγήματα που συμπεριλήφθηκαν στην

⁸⁴ Στο ίδιο.

⁸⁵ <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/viewFile/7600/7318> (αγγλόφωνο άρθρο καθηγητή, Πανεπιστήμιο Colgate, Google Scholar) (τελευταία ανάκτηση: 10/03/2021).

⁸⁶ Αθανάσιος Φωτόπουλος, *ό.π.*, σ. 68.

παιδική βιβλιοθήκη των εκδόσεων «Αλκαίος». Ο Τάκης Δόξας με αυτά τα διηγήματα δεν απευθύνεται μόνο στα παιδιά αλλά και στους ενήλικες. Πρόκειται για κείμενα γεμάτα ευαισθησία, συγκίνηση και ανθρωπιά. Με αυτά ο πεζογράφος φιλοδοξούσε να μιλήσει, να συγκινήσει και να κερδίσει με την εξιστόρηση των περιπετειών των μικρών ηρώων του, το παιδικό κοινό. Για το λόγο αυτό προσαρμοσε το ύφος του στα δεδομένα των νεαρών αναγνωστών του κάνοντάς το πιο απλό⁸⁷.

Ακολουθεί ένα απόσπασμα από το διήγημα «Λούνα Πάρκ»:

«Κάθε Κυριακή, το Λούνα Πάρκ παρουσίαζε την πιο πολλή κίνηση. Κι ο Πιγκουίνος βρισκόταν στα μεγαλύτερα κέφια του. Φώναζε και ξεφύσαινε, άρπαζε κι ανεβοκατέβαζε τα παιδιά, τα πέταγε, σαν νάταν περιστέρια, στην αγκαλιά των γονιών τους. Και διαλαλούσε τη δουλειά του:

-Ο γύρος του κόσμου σε πέντε λεπτά, κυρίες και κύριοι! Μ' όλες τις συγκοινωνίες πάτε στον Καναδά, στο Κογκό, στη Σουηδία. Περάστε, κυρίες και κύριοι! Μόνο για πέντε λεπτά ταξιδεύετε σ' όλη τη γη...

Έτσι ήταν κι εκείνη η Κυριακή. Όταν, ξαφνικά, μέσα στο πλήθος των παιδιών και των μεγάλων, χώθηκε κάποιο γεροντάκι και προσπάθησε σέρνοντας τα πόδια του να φτάσει ως το σύρμα που έφραζε ολόγυρα το χώρο με τις κούνιες. Το γεροντάκι είχε ένα ξασπρισμένο κοστούμι και μια παλιά ξεβαμμένη ρεμπούπλικα με ριχτό μπορ. Ήταν όμως άνθρωπος ευγενικός, προσεχτικός, γλυκομίλητος.

Κάθε τόσο παραμέριζε τους άλλους επαναλαμβάνοντας τα ίδια λόγια:

-Σας παρακαλώ, κύριοι! Να περάσω...

Και κείνοι, ας μην τον ήξεραν, του έκαναν τόπο. Κι έλεγαν και την καλή τους κουβέντα:

-Μ' όλη μας τη καρδιά, κύριε... Ορίστε!

-Ευχαριστώ. Πιο μπρος θά' θελα.

-Πιο μπρος.

⁸⁷ Τάκης Δόξας, *Λούνα Πάρκ*, Αθήνα 1973, σ. 8.

Μονάχα ένας απ' όλους τον γνώρισε και δεν κράτησε την έκπληξή του. Τον έπιασε απ' τον ώμο και τον ρώτησε:

-Εσύ, μπαρμπα - Χρόνη, εδώ;

-Ναι του έκαμε απορώντας κι ο γέρος. Γιατί!

-Γυρεύεις κανέναν;

-Όχι. Μόνο να πάω ακόμα πιο μπροστά.

-Μετα χαράς, μπαρμπα - Χρόνη μου. Να πας!

Αργότερα, που αραίωσε η κίνηση, ο μπαρμπα - Χρόνης πήδηξε από το σύρμα με μια δύσκολη, κουραστική δρασκειλιά, σίμωσε τον Πιγκουίνο και του 'δωσε μια δραχμή - όσο έκανε κάθε «κούρσα». Κι εκείνος έπαιξε όπως συνήθιζε το νόμισμα στη χούφτα του, κοίταζε ολόγυρα και ρώτησε το γεροντάκι:

-Πού είναι το παιδί; Και πού θέλει ν' ανέβη;

Ο μπαρμπα - Χρόνης βρέθηκε σ' αβάσταχτη θέση. Οι κούνιες είχαν ανάψει τα φώτα τους - σημάδι ότι το νέο ταξίδι άρχιζε... Ο γέρος αγκάλιασε με μια ζηλιάρικη ματιά όλα τα παιδιά κι έπειτα, μέσα στη χλαλοή που βουίζε τριγύρω, άρπαξε τον Πιγκουίνο απ' το μανίκι και του φώναξε:

-Νά, εκεί! Ν' ανέβη ο μικρός...

Ο άλλος δεν κατάλαβε τίποτε απ' την αλήθεια και του απάντησε φυσιολογικά:

-Εν τάξει! Ν' ανέβη ο μικρός...

Μα ο «μικρός» δεν ήταν, βέβαια, κανένας άλλος παρά ο ίδιος ο μπαρμπα - Χρόνης! Κι ανέβηκε ο γέρος... Ανακατεύτηκε μέσα στα παιδιά, σπρώχτηκε και τσαλαπατήθηκε, λαχάνιασε ώσπου να προφτάσει το πράσινο πλοίο πριν σηκώσει άγκυρα. Μα στο τέλος σκάλωσε απ' την κουπαστή κι έπεσε μέσα στη ντενεκεδένια του αγκαλιά!

Στην αρχή, δεν το κατάλαβε και δεν τον πρόσεξε κανένας, ύστερα όμως τον πήραν μυρουδιά οι πιτσιρικάδες και τον έβαλαν με τις φωνές. Μερικά μάλιστα αλητόπαιδα τον περιγελούσαν κιόλας, τον γιουχαΐζαν. Ο μπαρμπα - Χρόνης ωστόσο δεν ένιωθε τίποτ' απ' όλ' αυτά! Είχε ξαπλώσει αναπauτικά μέσα στη μεγάλη εκείνη κούνια και ταξίδευε

με το ψεύτικο πλοίο σ' όλα τα πέλαγα και στις θάλασσες, κοίταζε τάχα - τάχα απ' το κατάστρωμα κάθε παραλία...

Τότε τον είδε ο Πιγκούνος, συγκινήθηκε αφάνταστα και κράτησε αυτή τη φορά το «γύρο του κόσμου» περισσότερη ώρα. Τον είδαν κι οι μεγάλοι που χάζευαν το Λούνα Παρκ, μαζεύτηκαν σιγά σιγά ολόγυρα στο σύρμα και τον παρακολουθούσαν με απορία, σιωπή κι ευλάβεια. Και πότε πότε τα μάτια τους βούρκωναν»⁸⁸.

Για τα διηγήματα αυτά έγραψε ο Ιωάννης Θεοχάρης στην *Ηπειρωτική Εστία*, Ιωαννίνων: «Για την επιτυχία του Λούνα Πάρκ δούλεψαν με κέφι πολλά: η λαχτάρα για τον άνθρωπο, η τέχνη του λόγου, που στηρίζεται στη “δωρεά”, τη γνώσι και το μόχθο, και η ελληνική πραγματικότητα». Επίσης, ο Ιόνιος Μυριάνθης σημείωσε στην εφημ. *Πατρίς Πύργου*: «Καινούργια προσφορά του συγγραφέα στον πιο ευαίσθητο χώρο, στο χώρο της Παιδικής Λογοτεχνίας»⁸⁹.

Το τελευταίο βιβλίο και δεύτερο μυθιστόρημα του συγγραφέα με τίτλο *Στη χώρα του Αυγεία* τυπώθηκε στην Αθήνα μέσα στο ίδιο έτος (1973). Ο Τάκης Δόξας σε αυτό το έργο χρησιμοποιεί από την Ελληνική Μυθολογία, τον πέμπτο άθλο του Ηρακλή και το καθάρισμα των στάβλων του Αυγεία από την κόπρω των βοδιών με παραβολικό τρόπο. Η μυθική χώρα του Αυγεία μπορεί να είναι οποιαδήποτε χώρα που τη μαγαρίζουνε με τις πράξεις τους ορισμένοι πολίτες της, και κυρίως οι πολιτικοί. Ανάλογα, Ηρακλής μπορεί να είναι οποιοσδήποτε θα θελήσει να καθαρίσει τη χώρα του από τη βρομιά. Όπως αναφέρεται και στο οπισθόφυλλο του βιβλίου: «Όπου κι αν πας στη γη, δεν μπορεί να μη βρεθείς μια μέρα “Στη χώρα του Αυγεία”. Έτσι γινόταν από πάντα, μα σήμερα θα τη συναντήσεις συχνότερα. Ίσως αυτή η Χώρα να 'ναι μια μεγάλη πολιτεία, ένας μικρός τόπος ή κι ένα άσημο χωριό. Ο σύγχρονος μάλιστα Αυγείας, όχι πια μύθος αλλά μια βάνουση πραγματικότητα, δεν κάνει καμιά διάκριση στην εποχή μας. Κι οι στάβλοι του, γεμάτοι απ' τις κοπριές των βοδιών του, όζουν απ' τα πάθη, τις προκαταλήψεις, τις σάπιες ιδέες, την πολιτική και την κοινωνική Βία. Οι κοπριές απειλούν να πνίξουν την αξία του ανθρώπου, να υποδουλώσουν την ελευθερία του, να υποτιμήσουν τη ζωή του και να φράξουν τον δρόμο της Ομορφιάς, της Αρετής, της Άνοιξης. Ποιος Ηρακλής θά 'ρθει να καθαρίσει αυτούς τους στάβλους; Μπορεί τούτος ο καινούριος κι αληθινός Ήρωας του καιρού μας νά 'ναι ένας ηγέτης. Μπορεί

⁸⁸ Στο ίδιο, σσ. 50-53.

⁸⁹ Αθανάσιος Φωτόπουλος, ό.π., σ. 68.

όμως κι ένας απλός μα άξιος κι επαναστάτης άνθρωπος. Ένας Δάσκαλος, λόγου χάρη...»⁹⁰.

Χαρακτηριστικό είναι το εξής απόσπασμα:

ΣΤΟ ΠΡΩΤΟ ΠΡΩΙΝΟ ΜΑΘΗΜΑ της άλλης μέρας μίλησε στα παιδιά για τον μύθο του Αυγείας.

— *Ήταν ένας βασιλιάς, τους είπε, που 'χε πατέρα τον Ήλιο...*

— *Μα έχουμε βασιλιάδες σήμερα, κυρ; Ξεφύτρωσε απότομα ένας σβόμπιρας και ρώτησε.*

— *Κι εγώ δεν ξέρω! Απάντησε με δικό του νόημα ο δάσκαλος. Αλλού είχαν και τους σκότωσαν. Αλλού τους έχουν και τους τιμάνε. Κι αλλού τους διώχνουν... Μα δεν μιλάμε για σήμερα, παιδί μου.*

— *Α!*

— *Ο βασιλιάς, λοιπόν, εκείνος λεγόταν Αυγείας και είχε το βασίλειό του στη χώρα της Ηλείας. Στην πατρίδα μου, να πούμε. Ήταν απ' τους πλουσιότερους ανθρώπους του κόσμου τότε, που δεν ήξερε τί να κάμει τους θησαυρούς του. Εκτός απ' τ' άλλα αγαθά, είχε κληρονομήσει απ' τον πατέρα του κι ένα κοπάδι με τρεις χιλιάδες βόδια, που για τριάντα ολόκληρα χρόνια έμεναν ακόμα ακαθάριστες οι κοπριές τους.*

Ο σβόμπιρας ξαναξεφύτρωσε:

— *Ου... ου... βρόμα που θα είχε η πατρίδα σου, κυρ!*

— *Αφού το λες εσύ, Αντωνάκη! Καταλαβαίνετε τώρα τί γινόταν με τις κοπριές: είχανε μαζευτεί τόσες πολλές, που κλείσανε τους στάβλους του βασιλιά! Κι ήταν τόσο απελπισμένος ο Αυγείας, που κόντευε να χάσει τα μυαλά του... Ώσπου, νά σου μια μέρα και περνάει απ' το παλάτι του ο Ηρακλής. Ο Ηρακλής ερχόταν από ένα μεγάλο ταξίδι που είχε κάμει στη Φολόη και στις Μυκήνες.*

— *Και πού είναι αυτά τα μέρη, κυρ; Φώναζαν δυο τρεις.*

⁹⁰ https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/mythology/browse.html?text_id=875 (τελευταία ανάκτηση: 20/03/21).

— Η Φολόη είναι οροπέδιο ανάμεσα στην Ηλεία και την Αρκαδία, και οι Μυκήνες είναι πόλη του νομού Αργολίδος.

Ένας της πέμπτης θυμήθηκε τους Κένταυρους της Φολόης που σκότωσε με τα βέλη του ο Ηρακλής, κυνηγώντας τους ώς εδώ κάτω στο Γκαβομαλιά. Θυμήθηκε επίσης και τον Ερυμάνθιο Κάπρο, που τον έπιασε ο Ηρακλής μες στο χιόνι και τον πήγε στον βασιλιά Ευρυσθέα στις Μυκήνες.

Κι ο δάσκαλος συνέχισε:

— Ο Ηρακλής, που λέτε, είδε τις κοπριές και λέει στον Αυγεία: «Καλέ μου βασιλιά, μπορώ σε μια μέρα να σου καθαρίσω τους στάβλους. Δέχεσαι να μου δώσεις για πληρωμή 300 βόδια;». Ο Αυγείας γέλασε κάτω απ' τα μουστάκια του με τα λόγια του Ηρακλή, μα του είπε «ναι». Και του το 'πε γιατί δεν πίστευε ότι θα πετύχαινε ένα τέτοιο φανταστικό κατόρθωμα. Ο Ηρακλής όμως ήταν ένας ήρωας, όπως ξέρετε, παιδί του θεού Δία και μιας πεντάμορφης γυναίκας, της Αλκμήνης. Και είχε μια δύναμη όσο χίλιοι άνθρωποι.

Ύστερα ο δάσκαλος διηγήθηκε παραστατικά στα παιδιά τον τρόπο που ο Ηρακλής έκαμε τον πέμπτο άθλο του. Πώς δηλαδή μπροστά στα μάτια του Φιλέα, γιού του βασιλιά, γκρέμισε έναν τοίχο απ' τους στάβλους με τις κοπριές κι έπειτα έριξε εκεί μέσα τα νερά του Αλφειού και του Πηνειού που κύλαγαν ορμητικά σε κείνο τον τόπο. Τα νερά των ποταμιών, τους είπε, χύμηζαν στους στάβλους, σπρώζανε τις κοπριές και τις πήρανε τρέχοντας για να τις αδειάσουν στις εκβολές τους.

— Και πήρε τα 300 βόδια ο Ηρακλής; Ρώτησε η Μελπούλα του Γλυκόζη.

— Όχι, Μελπούλα! Ο Αυγείας δεν κράτησε τον λόγο του, και μια μέρα ο Ηρακλής σκότωσε τον βασιλιά. Μα αυτό δεν έχει σημασία για το μάθημά μας. Εγώ ήθελα να σας πω κάτι άλλο σήμερα.

— Για τον Ηρακλή πάλι;

— Για τις χώρες του Αυγεία με τις κοπριές που υπάρχουν και σήμερα, παιδιά. Που ίσως να μη λείψουν ποτέ απ' τον κόσμο.

— Δηλαδή;

— Νά τι ακριβώς εννοώ: Όπως τα βόδια του βασιλιά Αυγεία γέμισαν τους στάβλους με τις κοπριές τους, έτσι συμβαίνει και με ορισμένους ανθρώπους που βρομάνε με τις

πράξεις τους μια πόλη ή ένα χωριό. Τρεις χιλιάδες ήταν τα ζώα του Αυγεία που μάζεψαν τόσες κοπριές στη χώρα του. Απ' τους ανθρώπους, για να κάμουν τόσες κοπριές και να μαγαρίσουν έναν τόπο, φτάνουν και λίγοι...

Τα παιδιά πέσανε σε περίσκεψη. Δούλεψε κι η φαντασία τους, ερεθίστηκε η περιέργειά τους, άναψε το φιλότιμό τους.

— Και πού είναι σήμερα οι χώρες του Αυγεία, κυρ; Φώναζε ο πιο αφίκορος της έκτης.

— Όπου μυρίζουν κοπριές, Αντρέα μου. Αρκεί νά 'χει κανείς καλή μύτη και να τις μυρίζειται.

— Ε, και πώς γίνεται μ' αυτές! Ο Ηρακλής έχει πεθάνει, κυρ. Θα πάμε να τον ξεθάψουμε για να τις καθαρίσει;

— Εκείνος, βρε Αντρέα, ήταν ένας υπερφυσικός, ένας παραμυθένιος ήρωας, και γι' αυτό έκανε τόσους άθλους που τους θαυμάζουμε. Μα Ηρακλής είναι κάθε δυνατός άνθρωπος που μπορεί να ξεπαστρέψει έναν τόπο από τις βρομιές.

— Να πούμε, και συ, κυρ;

— Είπαμε: ο καθένας!

— Κι ο Τσιλιβήθρας ακόμα;

— Κι αυτός, όταν μεγαλώσει. Αν θέλει, βέβαια. Κι αν παλέψει. Αν τα βάλει με τις κοπριές.

[...]

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε ότι το μυθιστόρημα γράφτηκε και κυκλοφόρησε την περίοδο της επτάχρονης δικτατορίας και είχε αιχμές κατά του καθεστώτος. Ο Δόξας αρχικά σκεφτόταν πως υπήρχε το ενδεχόμενο να το κατασχέσουν αλλά δεν φοβήθηκε. Με βοήθεια φίλων κατάφερε και το κυκλοφόρησε σε κοντινούς κύκλους⁹¹.

Γράφτηκαν πολλές κριτικές για αυτό το μυθιστόρημα. Κάποιες από αυτές είναι οι ακόλουθες: «Είναι γεμάτο ζωή και αλήθεια» είπε ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος. Ο Ακαδημαϊκός Γρηγόριος Κασιμάτης είπε ότι τον συγκλόνισε. Ο Μενέλαος Παλλάντιος

⁹¹ Στάθης Παρασκευόπουλος, ό.π., σ. 16.

(Ακαδημαϊκός): «Απλά και ζωντανά δοσμένο, θα τραβήξει μπρος». Στη Φωνή του Πειραιώς δημοσίευσε ο Χρήστος Λεβάντας (πραγματικό όνομα Χατζιδάκης Κυριάκος): «Το αρτιότερο και το κυριότερο απόκτημα της Αντιστασιακής πεζογραφίας μας». Ο Σπύρος Κυριαζόπουλος (Καθηγητής Πανεπιστημίου): «Θαυμάζω τον άνθρωπο και τον τεχνίτη του Λόγου». Η Χρυσάνθη Ζιτσαία (φιλολογικό ψευδώνυμο της Χρυσάνθης Λάμπρου Οικονομίδου): «Μπορεί να σταθεί περήφανα κοντά στα έργα του μεγάλου Γκόρκυ». Στη Φιλολογική Πύργου, τέλος, σημείωσε ο Μανώλης Γιαλουράκης: «Ένα βιβλίο ντοκουμέντο αγνών αντιστασιακών προθέσεων που αποτέλεσε ένα ηχηρό “παρών” ελπίδας σε μία περίοδο που βαδίζαμε στο σκοτάδι»⁹².

Το 1976 η Ιερά Μητρόπολη Ηλείας ανέλαβε να συμπεριλάβει στις εκδόσεις της τη μελέτη του Τάκη Δόξα, *Άνθρωποι και Ανθρωπιά*. Ο Δόξας παρουσίασε αυτή τη μελέτη σε διάλεξη που έδωσε στην Αρχαία Ολυμπία στις 22 Μαρτίου 1976. Έλαβε πολλά χειροκροτήματα από τους παρευρισκόμενους. Ο Μητροπολίτης Ηλείας και Ωλένης πιστεύοντας ότι ο Άνθρωπος και η ανθρωπιά είναι συνδεδεμένα με την τήρηση των διδαχών και των μηνυμάτων του Θεανθρώπου Κυρίου Ιησού θέλησε να εκδώσει αυτό το έργο τιμώντας και ευχαριστώντας τον δημιουργό. Ο Δόξας στην αρχή της ομιλίας του αναφέρεται στον άνθρωπο και θέτει το ερώτημα αν υπάρχει ανθρωπιά. Παραθέτει πολλά παραδείγματα από την Παλαιά Διαθήκη, τα προϊστορικά χρόνια, τον Όμηρο και τη μυθολογία. Συνεχίζει, λέγοντας πως οι μεγαλύτερες αξίες, η αγάπη και η ηθική οδηγούν τον άνθρωπο στην ανθρωπιά. Μίλησε για τον θεσμό της εκεχειρίας που ένωνε όλους τους εχθρικούς λαούς της αρχαίας Ελλάδας με την ειρηνική αναμέτρηση των αθλητικών αγώνων, κάτι που η ανθρωπότητα μπορεί να διδαχτεί. Κλείνοντας ευχήθηκε αυτή η εκεχειρία να είναι ειλικρινής και παντοτινή ανάμεσα σε άτομα, σε ομάδες, φυλές και έθνη. Μόνο τότε, όπως λέει ο Δόξας, θα μπορούμε να πούμε ότι γεννηθήκαμε «κατ’ εικόνα και ομοίωσιν» εκείνου που έφτιαξε τον κόσμο και τον άνθρωπο⁹³.

Το 1978 η Ειρήνη Τάκη Δόξα μετά από ένα χρόνο από το θάνατο του συζύγου της, εκδίδει μια τρίτη ποιητική συλλογή με τίτλο *Επαρχία σ’ αγαπώ*. Πρόκειται για ποιήματα γραμμένα στον Πύργο από το 1938 ως το 1968. Συγκέντρωσε σε ένα βιβλίο εξήντα ανέκδοτα ποιήματα που έγραψε ο Τάκης Δόξας εμπνευσμένα από τον χώρο της ελληνικής επαρχίας και από τα προσωπικά του βιώματα. Τα τύπωσε με τη χρονολογική

⁹² Αθανάσιος Φωτόπουλος, *ό.π.*, σ. 68.

⁹³ Τάκης Δόξας, *Άνθρωποι και Ανθρωπιά*, Πύργος 1976.

σειρά σύνθεσής τους και με σεβασμό των κειμένων σε κάθε ορθογραφική λεπτομέρεια. Ο τίτλος που επιλέχτηκε ήταν αντιπροσωπευτικός και βιωματικός από το ομώνυμο ποίημά του «Ω Επαρχία, σ' αγαπώ...» το οποίο παρατίθεται πρώτο στην αρχή του βιβλίου⁹⁴:

Κι' αν μου στενεύεις την καρδιά μέσ' στους μικρούς σου δρόμους

κι' αν μέσα μου την πλήξη τους τα σπίτια σου σωριάζουν

κι' αν μου βαραίνουν τ' άνεργα τα βράδυα σου τους ώμους

κι' αν φεύγουνε τα τραίνα σου με δίχως να με παίρνουν

κι' αν τα ξανθά σου πρωινά σαν ίσκιои με τρομάζουν,

ω Επαρχία, μυστικά κοντά σου με ξεσέρνουν...

Το ξέρω, πως τα χρόνια σου παλιώσαν τους ανθρώπους

και μούκαμαν τους φίλους μου κι' απόγιναν σαν ξένοι,

το ξέρω, πως μου μάρανες της ρέμβης μου τους τόπους,

που δε βολεί τ' ασύλληπτα πουλιά μου να πετάνε,

το ξέρω, πως τη σκέψη μου την έχεις κρεμασμένη

κι' όμως αυτά σου τ' άγωνα τοπία με κρατάνε!

Δε μ' άφησες πια τίποτα κρυφά να περιμένω

και της φυγής μου τσάκισες το πάθος, πριν ζυπνήσει,

κι' αν είχα κάτι μέσα μου τρελλό κι' ανταριασμένο

μου τώπνιζες στ' αδιάκοπο, που πέφτει, δειλινό σου,

μα κι' αν τα χρυσοστάχνα μου μου τάχεις πια θερίσει,

εγώ κρυφά γλυκαίνομαι μεσ' στο φθινόπωρό σου.

⁹⁴Τάκης Δόξας, *Επαρχία Σ' αγαπώ*, Αθήνα, 1978, σ. 11.

*Ας κέρωσαν τα χείλη μου στη δίψα για μεθύσι
της ίριδας, που μούκρυψαν τα σκούρα τα βουνά σου
κι' ας έχω πια στη λάσπη σου παντοτινά κολλήσει.
Με μια χαρά παράξενη σε νοιώθω, που με λιώνεις
κι' όσο κι' αν πνίγουμε δετός στα χέρια τα δικά σου
-ω Επαρχία, σ' αγαπώ, καθώς με σαβανώνεις...*

(1940)

Η ποίηση του Τάκη Δόξα σε αυτή τη μεταθανάτια έκδοση είναι δραματική. Φαίνεται ότι ο ποιητής έχει ταλαιπωρηθεί ψυχικά μέσα σε ένα ακίνητο τοπίο. Ένα ενδεικτικό ποίημα της αθέατης σιγανής φθοράς είναι «Ο μύθος ενός χαμένου ανθρώπου» το οποίο αντιπροσωπεύει, εκφράζει και ψυχογραφεί αμέτρητες παρόμοιες περιπτώσεις αργών θανάτων που σημαδεύουν και καθορίζουν το νόημα της επαρχιακής πραγματικότητας. Σε αυτό το ποίημα περιγράφει έναν άντρα που δεν έφυγε ποτέ από τον τόπο του, δεν κυνήγησε τα όνειρά του κι έμεινε γεμάτος ανεκπλήρωτους πόθους. «Ο μύθος ενός χαμένου ανθρώπου»:

Δεν έκανε τίποτα σε κείνο τον ήσυχο τόπο.

*Έβλεπε δέντρα ν' ασωτεύουν
τον ήλιο να μαδάει τα φτερά του
τα κορίτσια να φεύγουν με το δειλινό
τη ζωή να λιώνει μέσ' στη βροχή.*

*Γύριζε να βρει το κελάηδημα ενός χαμένου πουλιού
το σφύριγμα μιας μεσημεριάτικης καλαμιάς
κάποιο κουρασμένο σκυλί που πέθανε από ανία
τον αντίλαλο από ένα παιδικό φάντασμα.*

Τα βράδια έμενε κατάμονος.

Θυμόταν τα βουνά που δεν πρόφτασε ν' ανέβει

το φεγγάρι που του έκαψε τις παλάμες

τα λόγια της νύχτας που του χτυπούσαν τα παράθυρα

θυμόταν τους ίσκιους των θεών που τους έθαψαν τα χιόνια

πριν ακόμα δει το γέλιο τους να πλαταγιάζει στον κάμπο.

Δεν ταξίδευε ποτέ από κείνο τον ήσυχο τόπο.

Ένα βράδι μονάχα έσκουζε μια κουκουβάγια

κι όλοι είπαν πως ήταν η κραυγή της ψυχής του

που έφευγε⁹⁵.

(1948)

Οι στίχοι είναι γεμάτοι λυρισμό και δυνατές εικόνες. Τα στοιχεία της φύσης είναι προσωποποιημένα. Η ομορφιά του επαρχιώτικου τοπίου ξετυλίγεται σταδιακά. Η μοναξιά είναι ολοφάνερη «*Τα βράδια έμενε κατάμονος*». Στο τέλος του ποιήματος το «σκούξιμο» μιας κουκουβάγιας, προμηνύει τον τραγικό του θάνατο.

Όσον αφορά τη στιχουργική της συλλογής σημαντικό στοιχείο είναι η συνύπαρξη παραδοσιακού και μοντέρνου στίχου. Όλοι οι στίχοι είναι πλημμυρισμένοι με αισθήματα κι ευγένεια και είναι γεμάτοι από ανθρώπινο παλμό. Ποιήματα αληθινά, που ανταποκρίνονται σε δεδομένες καταστάσεις και αναφέρονται σε βιωματικές εμπειρίες. Ο Πέτρος Γλέζος είπε ότι «*εκφράζουν και τα ποιήματα αυτά τον πλούσιο ψυχικό του κόσμο και την ανάγκη του προς την ποίηση*». Και ο Αλκιβιάδης Γιαννόπουλος πως «*τα ποιήματά του έχουν όλο το ασύγκριτο υψηλής λυρικής διάθεσης ύφος και την πνοή του*»⁹⁶.

⁹⁵ Στο ίδιο, σ. 70.

⁹⁶ Αθανάσιος Φωτόπουλος, ό.π., σσ. 68-69.

Ο Αθαν. Θ. Φωτόπουλος σε δημοσίευσμά του στο *Παγκαλαβρυτινόν Βήμα* (1978) με τίτλο: «Μνήμη Τάκη Δόξας» κάνει μια πρώτη εκτίμηση της ποιητικής συλλογής *Επαρχία σ' αγαπώ*. Σημειώνει πως σε αυτά τα ποιήματα που ακολουθούν την πορεία μιας ολόκληρης τριακονταετίας (1938-1968) ο Δόξας μιλάει όπως αισθάνεται, όπως συλλαμβάνουν τα ερεθίσματα του περιβάλλοντος, οι ευαίσθητες κεραίες της ψυχής του, όπως τον δίδαξαν οι παλιότεροι μύστες της Τέχνης. Δεν προσπαθεί να εντυπωσιάσει με ψυχολογικές ή λυρικές εκρήξεις, ανεδάφικούς προβληματισμούς ή αμφίβολης ποιότητας και τιμιότητας «μηνύματα». Στη συνέχεια αναφέρει πως στο ποίημα «Η ιστορία μιας πόλης που δε φεύγει» φαίνεται η επιρροή του από την Καβαφική «Πόλι». Σε μερικά ποιήματά του δεν λείπουν οι μελαγχολικές - πεσιμιστικές νότες καρυωτακικού τύπου, ενώ σε άλλα είναι ολοφάνερος ο συγκρατημένος λυρισμός, η υγρή αίσθηση της ψυχικής μόνωσης, και η παρακμή⁹⁷.

Ιδού ένα απόσπασμα από το ποίημα «Η ιστορία μιας πόλης που δε φεύγει»:

*Κι' όλο λέω να φύγω
κι' όλο μένω στην πόλη
και τα χέρια μου φθίνουν
κι' ούτε πια τα υψώνω
να μαζέψω την πόλη
και τα σπίτια ψηλώνουν,
το λιμάνι πλαταίνει
και τα δίχτυα τα ράβουν
οι ψαράδες στον άμμο,
και μακραίνουν οι ώρες
και τη λάμια τ' αγέρι
δε μου φέρνει στο χάος*

⁹⁷ Στο ίδιο, σ. 81.

- ω, με δένουν τα δίχτυα

σαν τον άρρωστο νέο,

που φοβάται μια ζήση!-

κι' όλο λέω να φύγω

κι' όλο μένω στην πόλη...⁹⁸

(1938)

Το 1981 δημοσιεύεται το τελευταίο μετά θάνατον έργο του Τάκη Δόξα. Η Ειρήνη Τάκη Δόξα συνεχίζει την προσπάθειά της προκειμένου να φτάσει το έργο του αείμνηστου συζύγου της στο πλατύτερο κοινό. Ύστερα από την κυκλοφορία των ποιημάτων *Επαρχία σ' αγαπώ* (1978), εκδίδει τα *Δοκίμια* στην Αθήνα. Τα *Δοκίμια* περιλαμβάνουν κείμενα που καλύπτουν ένα μεγάλο κεφάλαιο από όσα έγραψε και παρουσίασε με διαλέξεις του ο Τάκης Δόξας σε πολλές πόλεις της Ελλάδας. Πρόκειται για μελέτες της ζωής και του έργου Νεοελλήνων ποιητών και πεζογράφων, που πέρασαν μέσα από το κριτικό πνεύμα του συγγραφέα. Η παρουσίαση των δοκιμίων έγινε με τη χρονολογική σειρά της συγγραφής τους. Μερικά παραδείγματα είναι «Κώστας Καρυωτάκης, ο ποιητής και ο άνθρωπος», «Λόρδος Βύρων ο ήρωας κι' ο ποιητής», «Το λυρικό πρόσωπο του Κωστή Παλαμά», «Κάλβος, ο αντιφατικός», «Ο Οδυσσεάς Ελύτης, ποιητής της Ελλάδος», «Ο Σεφέρης και η Ελλάδα»⁹⁹.

Ο Δημήτρης Σταμέλος λέει για αυτό το έργο: «*Χάρηκα τον διεισδυτικό κι αποκαλυπτικό κριτικό του λόγο. Αυτή η ζεστασιά του κειμένου ήταν η ίδια ζεστασιά του ανθρώπου που ένιωθε τόση αγάπη για τον καθένα και πióτερο για τους νέους*». Ο δε Τάσος Αθανασιάδης σημειώνει: «*Πάντα τιμούσα την παρουσία του στα γράμματά μας, το ήθος και την αθόρυβη πνευματική δραστηριότητά του*». Ο Μιχαήλ Στασινόπουλος, πάλι, αναφέρει: «*Χαρά ανάμικτη με συγκίνηση η φροντίδα για να διασωθεί η πολύτιμη αυτή πνευματική προσφορά*». Ο Παύλος Παλαιολόγος επισημαίνει: «*Στα Δοκίμιά του θα βρούμε δείγματα γραφής που παρουσιάζουν ανάγλυφα τον συγγραφέα*». Τέλος, ο

⁹⁸ Τάκης Δόξας, *Επαρχία σ' αγαπώ*, Αθήνα 1978, σ. 14.

⁹⁹ Τάκης Δόξας, *Δοκίμια*, Αθήνα 1981.

Φοίβος Δέλφης τονίζει: «Κι εδώ ξεχωρίζει με το δικό του ύφος και την έντεχνη δουλειά. Κάθε έργο του φέρνει τη σφραγίδα του»¹⁰⁰.

Φτάνοντας στο τέλος της καταγραφής του συγγραφικού έργου του Τάκη Δόξα αξίζει να σημειώσουμε, πως εκτός από τα έργα που αναφέρθηκαν παραπάνω και έχουν εκδοθεί από τον ίδιο τον συγγραφέα ή μεταθανάτια από τη σύζυγό του Ειρήνη Δόξα, υπάρχει και αρκετό ανέκδοτο υλικό μέρος του οποίου δωρίστηκε στη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πύργου. Το ανέκδοτο υλικό που εντοπίστηκε κατά την έρευνα είναι κυρίως πρωτότυπα κείμενα μικρής έκτασης τα οποία είναι δακτυλογραφημένα σε γραφομηχανή από τον ίδιο τον Τάκη Δόξα και υπογεγραμμένα. Τα κείμενα αυτά δεν είναι βιβλιοδετημένα και δεν έχουν εξώφυλλο. Ούτε έχουμε πληροφορίες για τη χρονολογία συγγραφής τους. Όσον αφορά το περιεχόμενό τους είναι στο μεγαλύτερο μέρος τους σκέψεις του για μεγάλα ιστορικά γεγονότα. Σχολιάζει σημαντικές εθνικές επετείους και αναφέρει τη μεγάλη σημασία που έχουν για την ιστορία της Ελλάδας. Αναφέρει επίσης ήθη και έθιμα της υπαίθρου που λαμβάνουν χώρα καθ' όλη τη διάρκεια ενός έτους, καθώς και τις μεγάλες θρησκευτικές γιορτές. Οι τίτλοι που εντοπίστηκαν είναι «Ιστορικές και εθνικές επετείαι», «Διεθνείς επικαιρότητες», «Ηθη και έθιμα της Ελληνικής υπαίθρου», «Ελληνικές θρησκευτικές γιορτές» και «Για το παιδί και την μητέρα».

¹⁰⁰ Αθανάσιος Φωτόπουλος, ό.π., σ. 69.

Κεφάλαιο 3.1: Βιβλία Τάκη Δόξα με χρονολογική σειρά

1. *Ίδιες πάντα ιστορίες, διηγήματα*, Πύργος 1932.
2. *Η απολογία του καμπούρη, διηγήματα*, Πύργος 1936.
3. *Μαρία Πολυδούρη, δοκίμιο*, Θεσσαλονίκη 1937.
4. *Λευκοί Δρόμοι, ποιήματα*, Πύργος 1938.
5. *Η εσωτερική τέχνη, δοκίμιο*, Κάιρο 1940.
6. *Η σονάτα των ίσκιων, νουβέλλα*, Αθήνα 1949.
7. *Η πικρή εποχή, διηγήματα*, Πύργος 1950.
8. *Ταξίδια χωρίς ήλιο, διηγήματα*, Πύργος 1953.
9. *Οι Ναυαγοί, μυθιστόρημα*, Πύργος 1955.
10. *Ροδοσταμιά, διηγήματα*, Πύργος 1957.
11. *Φως της Ολυμπίας, ποιήματα*, Πύργος: 1960, 1964, 1966. Αθήνα: 1968, 1972, 1976.
12. *Ηλειακή Γραμματολογία, ανθολογία*, Πύργος Ηλείας 1963.
13. *Γιώργος Σεφέρης, ο ποιητής του Νόμπελ, δοκίμιο*, Λευκωσία 1964.
14. *Το χρονικό του Πύργου, δοκίμιο*, Πύργος 1965.
15. *Μικροζωές, διηγήματα*, Πύργος 1965.
16. *Επιστροφή στην Ελλάδα, δοκίμιο*, Αθήνα 1967.
17. *Βαλαωρίτης, ο ελευθερωτής και ποιητής, δοκίμιο*, Ξάνθη 1967.
18. *Σύγχρονοι ναυαγοί, δοκίμιο*, Αθήνα 1969.

19. *Λόρδος Βύρων, ο ήρωας κι ο ποιητής*, μελέτη, Αθήνα 1971.
20. *Η Πάτρα στον αγώνα του 21*, ιστορικό μελέτημα, Αθήνα 1972.
21. *Το αίμα της πατρίδας*, δοκίμιο, Χίος 1972.
22. *Ανάμεσα στην ομογένεια της Αμερικής*, ταξιδιωτικά, Νέα Υόρκη 1972.
23. *Λούνα Παρκ*, διηγήματα, Αθήνα 1973.
24. *Στη χώρα του Αυγεία*, μυθιστόρημα, Αθήνα 1973.
25. *Άνθρωποι και ανθρωπιά*, δοκίμιο, Πύργος 1976.
26. *Επαρχία σ' αγαπώ*, ποιήματα, Αθήνα 1978.
27. *Δοκίμια*, Αθήνα 1981.

Κεφάλαιο 4: Βιβλιοθήκη

Ο Τάκης Δόξας, εκτός από το συγγραφικό του έργο, άφησε την προσωπική του σφραγίδα και στη Βιβλιοθήκη του Πύργου. Όπως ήδη έχει αναφερθεί στη Βιογραφία του, ο Τάκης Δόξας ανέλαβε τη διεύθυνση της Ηλειακής Βιβλιοθήκης του Πύργου το 1954, ύστερα από την απόσπασή του από το Πρωτοδικείο του Πύργου. Κατά τη θητεία του η Βιβλιοθήκη αναδείχθηκε σε πνευματικό κέντρο της περιοχής, προσφέροντας σπουδαίο έργο στα γράμματα και στην πνευματική ανάπτυξη του τόπου.

Πιο αναλυτικά, η δράση και η ανάμειξή του με τα πράγματα της Βιβλιοθήκης είχε ξεκινήσει χρόνια πριν, την περίοδο που ίδρυσε τον *Σύλλογο Γραμμάτων και Τεχνών* (1938). Από δημοσιεύματα της εφημερίδας *Πατρίς* γίνεται φανερό το ενδιαφέρον του για τη λειτουργία της Βιβλιοθήκης. Στις 26 Φεβρουαρίου 1936 δημοσίευσε στην *Πατρίδα* επιστολή εκ μέρους του *Συλλόγου Γραμμάτων και Τεχνών* σχετικά με τις προσπάθειες που καταβάλλονται από αυτόν για την επαναλειτουργία της Βιβλιοθήκης η οποία εκείνη την εποχή ήταν σχεδόν για ένα χρόνο κλειστή¹⁰¹. Σε ένα άλλο δημοσίευμα επίσης, που αφορούσε την προσπάθεια οικονομικής ενίσχυσης της Βιβλιοθήκης με πρωτοβουλία του *Συλλόγου Γραμμάτων και Τεχνών* και της Βιβλιοθήκης διενεργούνταν έρανοι με σκοπό τη συγκέντρωση βιβλίων υπέρ της Ηλειακής Βιβλιοθήκης (*Πατρίς*, 7 Μαρτίου 1937)¹⁰². Σύμφωνα με το Βιβλίο Πράξεων της Ηλειακής Βιβλιοθήκης, η πρώτη του επίσημη εμφάνιση εντοπίζεται τον Αύγουστο του 1943 όταν η βιβλιοθήκη άρχισε να λειτουργεί ξανά, αφού είχε ανασταλεί η λειτουργία της λόγω της Κατοχής. Τότε εξελέγη γραμματέας του Σωματείου «Ηλειακή Βιβλιοθήκη» με πρόεδρο τον Αριστομένη Νταϊρόπουλο και ταμία τον Νίκο Δασιό¹⁰³. Μετέπειτα έχουμε συνεχείς αναφορές στα πρακτικά. Στις αρχαιρεσίες του Φεβρουαρίου του 1947 ο Τάκης Δόξας εκλέγεται αντιπρόεδρος με πρόεδρο τον Μένη Νταϊρόπουλο, ταμία τον Νίκο Δασιό, γραμματέα τον Νίκο Καραμπάτση και έφορο τον

¹⁰¹ Διονύσιος Τραμπαδόρος, *Η Ηλειακή Βιβλιοθήκη Πύργου (1926-1951)*, Πύργος 2019, σ. 93.

¹⁰² Στο ίδιο, σ. 57.

¹⁰³ Στο ίδιο, σ. 80.

Παναγιώτη Παπαδόπουλο. Τον Δεκέμβρη του 1951 και τον Απρίλιο του 1952 τον ξαναβρίσκουμε στη θέση του Γραμματέα της «Ηλειακής Βιβλιοθήκης» με πρόεδρο τον Αριστομένη Νταϊρόπουλο. Εκείνο το διάστημα συμμετείχε ενεργά στις διαδικασίες τροποποίησης του άρθρου 25 του καταστατικού του Σωματείου, που είχε να κάνει με τη διάθεση της περιουσίας του στο Δημόσιο σε περίπτωση διαλύσεώς του, όπως επίσης και στις διαδικασίες κρατικοποίησής της Βιβλιοθήκης¹⁰⁴.

Αξίζει να σημειωθεί ότι την περίοδο της Κατοχής και μέχρι το 1953, η Ηλειακή Βιβλιοθήκη δε λειτουργούσε σωστά, αλλά σύμφωνα με την αείμνηστη Ειρήνη Δόξα, είχε μετατραπεί σε «χάνι» από τα στρατόπεδα κατοχής που την είχαν καταληστέψει. Η βιβλιοθήκη έζησε ως σωματείο έως το 1953 με κάποιες διακοπές στην κανονική λειτουργία της λόγω έλλειψης πόρων. Το 1953 κατέστη Δημόσια ύστερα από απόφαση της Γενικής Συνέλευσης, δεδομένης της οικονομικής δυσχέρειας, αλλά και με τη συμβολή του ιδρυτή της Κωνσταντίνου Ζ. Χριστόπουλου. Από τον Ιανουάριο του 1954 άρχισε η τακτική και ανελλιπής πλέον λειτουργία της υπό τη διεύθυνση του Τάκη Δόξα. Μετά τον πόλεμο και μετά από πολλές περιπέτειες, ο Τάκης Δόξας παρέλαβε ερείπια και μόλις 4.000 εναπομείναντες τόμους. Η κυρία Ειρήνη Δόξα είχε αναρωτηθεί τότε: *«Γι' αυτά τα ερείπια θα αγωνιστούμε;»*. Ο Δόξας ως γνώστης της βιβλιοθηκονομίας και έχοντας έμφυτη αγάπη για το βιβλίο, προέβη σε καταγραφή των βιβλίων και επιστημονική ταξινόμησή τους, ώστε και η παροχή τους προς τους αναγνώστες να είναι ταχεία και εξυπηρετική και η παρακολούθηση της τύχης των βιβλίων να είναι τακτική και απαλλαγμένη από το φόβο καταστροφής και εξαφάνισης τους¹⁰⁵.

Η βιβλιοθήκη από τότε που κατέστη Δημόσια (1953) μισθώθηκε για τη στέγασή της ο πρώτος όροφος του αρχοντικού Σοφιανόπουλου, ενώ το υπόλοιπο αρχοντικό χρησιμοποιούνταν ως κατοικία. Στην αρχή αυτό δυσαρέστησε τον Σοφιανόπουλο, όμως με τη πάροδο του χρόνου και με τα αποτελέσματα της κοπιαστικής δουλειάς του διευθυντή της βιβλιοθήκης τα δυσμενή σχόλια μετατράπηκαν σε θερμά και υποστηρικτικά. Ο Τάκης Δόξας κατάφερε να καταστήσει τη Βιβλιοθήκη αληθινό σαλόνι και πνευματικό κέντρο της περιοχής, πολλαπλασιάζοντας τα βιβλία σε 20.000. Διοργάνωσε πληθώρα διαλέξεων και φιλολογικών εκδηλώσεων. Φιλοξένησε ακόμα

¹⁰⁴ Στο ίδιο, σσ. 84-87.

¹⁰⁵ Κωνσταντίνα Νικολακοπούλου, «Η Ηλειακή Βιβλιοθήκη Πύργου», *Ηλειακή Πρωτοχρονιά-Ηλειακό Πανόραμα 16*, ΒιβλιοΠΑΝΟΡΑΜΑ, Αμαλιάδα Ηλείας 2015, σ. 332.

και εκθέσεις σημαντικών ζωγράφων της εποχής όπως ο Σόκαρης και δημιούργησε αναγνωστήρια αρρένων και θηλέων. Εισηγάγε πρώτος την ιδέα της δανειστικής βιβλιοθήκης, λόγω της ιδιαίτερης αγάπης του για τους νέους του τόπου, φροντίζοντας μάλιστα και για τα χωριά, μεταφέροντας βιβλία με ειδικό όχημα¹⁰⁶.

Από το 1971 η Ηλειακή Βιβλιοθήκη γίνεται κεντρική και η διεύθυνσή της από τον Τάκη Δόξα φτάνει στο τέλος της το 1976. Μετά το θάνατό του, όλη η προσωπική του συλλογή αποτελούμενη από 6.466 τόμους βιβλίων πέρασε στην περιουσία της Δημόσιας Βιβλιοθήκης του Πύργου. Σήμερα τα βιβλία της προσωπικής του βιβλιοθήκης φυλάσσονται στην Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πύργου σε μια ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα, στην Αίθουσα Τάκη Δόξα, όπου απαγορεύεται η είσοδος και ο δανεισμός βιβλίων στο κοινό. Το μεγαλύτερο μέρος του συγγραφικού του έργου βρίσκεται στα ράφια της βιβλιοθήκης. Ωστόσο αυτά τα βιβλία δεν επιτρέπεται να δανειστούν παρά μόνο να μελετηθούν εντός του κτηρίου, λόγω της έλλειψης πολλών αντιτύπων.

Δεν πρέπει να παραλειφθεί να σημειωθεί το γεγονός ότι ο Δόξας, εκτός από την πολυετή προσφορά του στη Βιβλιοθήκη του Πύργου, συνέβαλε καθοριστικά στην πνευματική κίνηση των νέων του τόπου του. Το γραφείο του στη Δημόσια Βιβλιοθήκη Πύργου είχε χαρακτηριστεί «εντευκτήριο», όπου η νέα γενιά συναντούσε την παλιά στα πρώτα της βήματα στο χώρο της λογοτεχνίας. Ο Τάκης Δόξας στάθηκε δίπλα στους νέους που είχαν πνευματικές ανησυχίες. Ήταν πάντα πρόθυμος να βοηθήσει τους νεοεμφανισθέντες συγγραφείς, να τους δώσει θάρρος και κουράγιο να προχωρήσουν. Προλόγιζε έργα πρωτοφανέρωτων στα γράμματα, έγραφε επιστολές και κριτικές. Ο Στάθης Παρασκευόπουλος σημειώνει ότι δημιούργησε τη δική του σχολή στην οποία «φοίτησαν» εκατοντάδες νέοι του καιρού του, είτε από κοντά είτε από μακριά, οι οποίοι στη συνέχεια έγιναν καταξιωμένοι λογοτέχνες. Ο ίδιος υπήρξε ένας από τους μαθητές του και αναφέρει, ότι και άλλοι επιβεβαιώνουν τον παραπάνω ισχυρισμό¹⁰⁷.

Ο Αρχίλοχος Ναβίδης (λογοτεχνικό ψευδώνυμο του Ανδρέα Φουσκάρινη) σε άρθρο που δημοσιεύτηκε στην *Αυγή* του Πύργου με τίτλο «Ο Δόξας και οι νέοι» έγραψε:

¹⁰⁶ Στο ίδιο, σ. 333.

¹⁰⁷ Στάθης Παρασκευόπουλος, *ό.π.*, σσ 24-25.

«Απ' τη στάση αυτή του Δόξα απέναντί μου είναι εύκολα να βγάλει ο καθένας τα ανάλογα συμπεράσματα. Γιατί φαντάζομαι πως δεν θά 'μωνα η μοναδική περίπτωση· πιστεύω ακράδαντα πως και σε άλλους νέους που τον πλησίαζαν θα φερόταν ανάλογα. Το μικρό του γραφείο στη Δημοτική Βιβλιοθήκη ήταν το εντευκτήριο όπου η νέα γενιά συναντούσε την παλιά στα πρώτα δειλά βήματα στο δρόμο της ποίησης και της λογοτεχνίας. Άλλωστε το 'χα διαπιστώσει και ο ίδιος τις λίγες φορές που έτυχε να βρεθώ εκεί.»

Ο δε Ανδρέας Μπούτσικας σημειώνει σ' ένα κείμενό του:

«Ο Τάκης Δόξας είχε ένα προσόν: βοηθούσε τους νέους. Τους έβλεπε με στοργή. Ποτέ δεν τους απογοήτευε όταν διάβαζε τα πρωτόλειά τους. Ο λόγος του –και στη χειρότερη περίπτωση– ήταν ζεστός, παραινετικός, ενθαρρυντικός...».

Ανάλογα πράγματα έγραψε και ο Γιώργος Τζώμας:

«Είχες Δόξα μου, στη καρδιά σου κρυμμένη μίαν απέραντη αγάπη τότε για μας τους νέους, που ύστερα ο καθένας τράβηξε το δρόμο του στο τραχύ διάβα της ζωής. Η ανάσα σου ήταν η ανάσα μας και η πνοή σου η δύναμη της δημιουργίας που τη γέμιζε η ανθρωπιά και προπαντός η αγάπη».

«Μαθήτριά» του θεωρούσε τον εαυτό της και η Ντέπυ Νικολοπούλου, η οποία γράφει για τον δάσκαλό της:

«Η κουβέντα μας ή καλύτερα ο μονόλογός του ήταν γόνιμος. Μια μαγεία που διαλύθηκε λίγη ώρα μετά, όταν έφυγε. Όσες φορές τον συνάντησα ένοιωσα το ίδιο. Ο Τάκης Δόξας κατάφερνε να εισβάλει στην καρδιά του καθενός δίχως διαβατήριο. Κείνο το βράδυ άλλαξαν πολλά μέσα μου. Ήμουν τόσο διαφορετική από τον συγγραφέα...».

Και ο Λεωνίδας Μαργαρίτης, που επισκεπτόταν και αυτός συχνά το γραφείο του Δόξα, σημείωσε:

«Νοιώθω νωπό ακόμη το μελάνι της δοκιμασμένης πέννας του πάνω και στα δικά μου πρωτόλεια χειρόγραφα. Έκανε πάνω σ' αυτά τις κρίσεις του, με ένα θαυμαστικό ή με ένα ερωτηματικό ή και με μια διαγραφή. Αλήθεια πόσο ικανοποίηση και χαρά ένοιωσα όταν ο ποιητής μας χωρίς να του το ζητήσω ανέλαβε να μου προλογίσει την πρώτη μου ποιητική συλλογή το 1965. Πόση περηφάνια ένοιωσα όταν είδα τυπωμένη την πρώτη μου παρουσία με πρόλογο του Τάκη Δόξα. Εκείνο που δεν πρόκειται ποτέ να ξεχάσω είναι πόσο ήταν περήφανος και πόση χαρά ένοιωθε για την πρόοδο και τις επιτυχίες των

πνευματικών του παιδιών. Η χαρά του και η ικανοποίησή του ήταν μεγάλη όταν έβλεπε τους νέους να ανεβαίνουν, να επιτυγχάνουν»¹⁰⁸.

¹⁰⁸ http://leonidasmargaritis.blogspot.com/2010/10/blog-post_9128.html (τελευταία ανάκτηση: 12/03/2021).

Επίλογος

Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας πιστεύω πως κατέβαλα κάθε δυνατή προσπάθεια για να φέρω εις πέρας, δεδομένων των συνθηκών, τους στόχους που είχα θέσει. Αρχικά ερεύνησα και συνέλεξα το απαραίτητο βιβλιογραφικό και αρχειακό υλικό για τον Τάκη Δόξα. Ύστερα προχώρησα στη συστηματική μελέτη και στην αποδελτίωσή του και ολοκλήρωσα με την καταγραφή και ανάλυσή του. Συνέθεσα τη βιογραφία και την συμπλήρωσα ως ένα μέρος με την αυτοπροσωπογραφία του. Συνεχίζοντας κατέγραψα τα έργα του και τα ανέλυσα σε κάποιο βαθμό, προσθέτοντας τις κριτικές που είχαν γραφτεί για αυτά. Τέλος, παρουσίασα το έργο του στη Βιβλιοθήκη του Πύργου, καθώς και την αμέριστη προσφορά του στη νέα λογοτεχνική γενιά του τόπου του.

Κάνοντας αυτή τη περιδιάβαση στη ζωή και στο έργο του Τάκη Δόξα ανακάλυψα μια σπουδαία πνευματική μορφή του τόπου μου. Έναν άνθρωπο που αγαπούσε παράφορα τα Γράμματα και τις Τέχνες και ήταν ολοκληρωτικά δοσμένος σε αυτά. Επιπλέον, παρατήρησα ότι ήταν μεγάλη η αγάπη του για την Ελλάδα και τον τόπο γέννησής του, διότι είχε βιώσει τις πιο σκληρές εποχές της ιστορίας της και την είχε δει να επιβιώνει και να αντιστέκεται σε κάθε δυσκολία. Ήταν περήφανος για τον πνευματικό κόσμο της Ελλάδας και του τόπου του και προσπαθούσε να μεταλαμπαδεύσει την αγάπη του για τη Λογοτεχνία και στους νέους. Βοήθησε στο μέγιστο να αναδειχθεί ο Πύργος σε μια πνευματική και πολιτισμική Εστία.

Εν κατακλείδι, ερχόμενη για πρώτη φορά σε επαφή με τον Ηλείο Τάκη Δόξα μπορώ να πω με ευκολία πως είμαι ευγνώμων που αποφάσισα να ερευνήσω και να μελετήσω αυτή την αξιομνημόνευτη πολυσχιδή προσωπικότητα του πνεύματος.

Βιβλιογραφία

Έντυπες πηγές

Βιβλία:

Δόξας, Τάκης, *Λευκοί Δρόμοι*, Πύργος 1938.

_____, *Η εσωτερική τέχνη*, Κάιρο, 1940.

_____, *Η σονάτα των ίσκιων*, Αθήνα 1949.

_____, *Πικρή Εποχή*, Πύργος 1950.

_____, *Ταξίδια Χωρίς Ήλιο*, Πύργος 1953.

_____, *Φως της Ολυμπίας*, Πύργος 1960.

_____, *Ηλειακή Γραμματολογία*, Πύργος 1963.

_____, *Το Χρονικό του Πύργου*, Πύργος 1965.

_____, *Επιστροφή στην Ελλάδα*, Αθήνα 1967.

_____, *Βαλαωρίτης, Ο ελευθερωτής και ο ποιητής*, Ξάνθη 1967.

_____, *Λόρδος Βύρων, ο ήρωας κι ο ποιητής*, Αθήνα 1971.

_____, *Λούνα Παρκ*, Αθήνα 1973.

_____, *Στη χώρα του Αυγεία*, Αθήνα 1973.

_____, *Άνθρωπο και Ανθρωπιά*, έκδοση Ιεράς Μητρόπολης Ηλείας, Πύργος 1976.

_____, *Επαρχία σ' αγαπώ*, Αθήνα 1978.

_____, *Δοκίμια*, Αθήνα 1981.

Ευθυμίου Γιώργος, *Κάποιοι Αρχαίοι και Νεότεροι Λογοτέχνες του Νομού Ηλείας*, χ.τ., 2020.

Κουλούρης Χρήστος, «Τάκης Δόξας, ο πεζογράφος του Πύργου», μελέτη από τη σειρά: «Οι ζωντανοί του καιρού μας», Αθήνα, 1956.

Τραμπαδώρος Διονύσιος, *Η Ηλειακή Βιβλιοθήκη Πύργου (1926-1951)*, Πύργος 2019.

Περιοδικά:

Νικολακοπούλου Κωνσταντίνα, «Η Ηλειακή Βιβλιοθήκη Πύργου», *Ηλειακή Πρωτοχρονιά-Ηλειακό Πανόραμα 16*, ΒιβλιοΠΑΝΟΡΑΜΑ, Αμαλιάδα Ηλείας 2015, σ. 332.

Παρασκευόπουλος Στάθης, «Αφιέρωμα στον Τάκη Δόξα», *Μοριάς*, τχ. 9, Αθήνα Γενάρης - Φλεβάρης - Μάρτης 1989.

Τσούρας Νίκος, «Τάκης Δόξας, εικοσιπέντε χρόνια πνευματικής ζωής», *Φωνή των νέων*, Πύργος, 1957-1958.

Φως της Ολυμπίας: Ιστορία-Πολιτισμός-Πνεύμα-Ποίηση, Light of Olympia : History-Culture-Spirit-Poetry, Peace&Glory, Ελλάδα, 2008.

Φωτόπουλος Αθανάσιος, «Αφιέρωμα στον Τάκη Δόξα», *Ηλειακή επιθεώρηση*, τχ.2, (1994, 2005).

Φωτόπουλος Αθανάσιος, «Τάκη Δόξα, Αυτοπροσωπογραφία», *Ηλειακή επιθεώρηση*, τχ. 3-6, (1994, 2005).

Ηλεκτρονικές Πηγές

EKEBI:

<http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=461&t=163>
(τελευταία ανάκτηση 18/03/2021).

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα: «Ο Αρχαιοελληνικός Μύθος στην Παγκόσμια Λογοτεχνία: Τάκης Δόξας, Στη χώρα του Αυγεία».

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/mythology/browse.html?text_id=875 (τελευταία ανάκτηση: 20/03/2021).

Ψηφιακά περιοδικά ΑΣΚΙ:

Ραυτόπουλος Δημήτρης, «Τάκη Δόξα: Οι ναυαγοί, μυθιστόρημα», *Επιθεώρηση Τέχνης*, τευχ.18,1956, σ.512-513.

<http://www.askiweb.eu/index.php/el/71-2015-09-25-11-37-32/anakoinoseis/234-2015-09-17-09-57-18> (τελευταία ανάκτηση 18/03/2021).

Σπανδωνίδης Πέτρος Σ., «Τάκη Δόξα, Οι ναυαγοί, μυθιστόρημα», *Νέα Πορεία*, τ. 1, τχ. 11-12 (Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1956), σσ. 476-479.

<https://www.greek-language.gr/periodika/mags/neaporeia/1956/11-12/108753>

(τελευταία ανάκτηση: 16/03/2021).

Google Scholar: ξενόγλωσση πηγή:

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/viewFile/7600/7318>

(τελευταία ανάκτηση: 10/03/2021).

http://leonidasmargaritis.blogspot.com/2010/10/blog-post_9128.html

(τελευταία ανάκτηση: 12/03/2021)

Γ. Α. Κ. Νομού Ηλείας:

Αρχαία φωτοαντιγράφων σε ηλεκτρονική μορφή από το ιδιωτικό αρχειακό υλικό Τάκη Δόξα.

Η φωτογραφία του εξωφύλλου έχει αντληθεί από:

<https://www.patrishnews.com/timate-tin-kyriaki-ston-pyrgo-o-takis-doxas/>

(τελευταία ανάκτηση: 10/06/21)